

Received/ Makale Geliş 04.03.2023
Published / Yayınlanma 31.05.2023
Volume/ Cilt (Issue/ Sayı) 7 (30)
ss / pp 451-469

<http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4383>
Research Article /Araştırma Makalesi
ISSN: 2687-5640
pejoss.editor@gmail.com

Abdolnasser DORDİPOOR
<https://orcid.org/0000-0002-6467-2848>
Marmara Üniversitesi, İstanbul / TÜRKİYE

İRAN'IN İSLAMİ DEVRİM LİDERİ AYETULLAH HUMEYİNİ'NİN KUR'AN ANLAYIŞI: SİYASİ TEFSİR ÜZERİNE VURGU

IRAN'S ISLAMIC REVOLUTION LEADER AYATOLLAH KHOMEINI'S UNDERSTANDING OF THE QUR'AN: EMPHASIS ON POLITICAL COMMENTARY

ÖZET

1979'da İran'da dini bir devrim gerçekleşti. Bu devrime Ayetullah Humeyni önderlik etti. Onun Kur'an anlayışı ve yorumu, devrimin şekillenmesine ve devrim sonrası ülkenin yönetim ve önemli kararlarına yansımıştır. Onun Kur'an yorumlarının incelenmesi, günümüz İran'ının anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, Ayetullah Humeyni'nin Kuran'a ilişkin anlayışını ve yorumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Ayetullah Humeyni, Kur'an tefsiri üzerine bir kitap yazmamıştır; ama, onun yazılarında, konuşmalarında ve eserlerinde tefsir temaları görülebilir ve eserlerini inceleyerek bu konudaki görüşünü çıkarabiliriz. Bu sebeple bu makale, bu din âliminin düşüncelerini ele alarak onun bu sahadaki görüşünü çeşitli kitap ve konferanslardaki sözleriyle açıklamaktadır. Bu araştırmanın bulguları, Ayetullah Humeyni'nin tefsir eğilimleri arasında irfani, felsefi, ahlâkî ve sosyal eğilimlere daha fazla önem vermiş olduğunu, ayrıca Kur'an yorumunda siyasi, cihatçı ve mezhepleri yakınlaştırma yöneliminde olduğunu göstermektedir. Tefsir üslubunda Fatıha Suresi tefsirinde sıralı tefsire yönelmiş ve tartışmalarda kısa tematik tefsirlere yer vermiştir. Onun eserlerindeki ve yazılarındaki, özellikle de gençliğinde kaleme aldığı eserlerdeki tefsir eğilimi, daha çok irfani ve terbiyefî bir yönü vardır; ancak hayatının son yıllarında, özellikle İran İslam devrimi ve sonrasında yapılan halka açık konuşma ve nutuklarında, sıklıkla güncel meselelere sosyal ve siyasi bir bakış açısına sahiptir ve Kur'an'ın toplumda uygulanması yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Ayetullah Humeyni, Tefsir, Siyasi Tefsir.

ABSTRACT

In 1979, a religious revolution took place in Iran. This revolution was led by Ayatollah Khomeini. His understanding and interpretation of the Qur'an were reflected in the shaping of the revolution and the management and important decisions of the country after the revolution. Studying his interpretations of the Qur'an is of great importance in understanding today's Iran. This research study aims to examine Ayatollah Khomeini's understanding and interpretation of the Qur'an. Ayatollah Khomeini did not write a book on Qur'anic exegesis; however, the themes of tafsir can be seen in his writings, speeches and works, and we can deduce his opinion on this subject by examining his works. For this reason, this article deals with the thoughts of this religious scholar and explains his view in this field with his words in various books and conferences. The results showed that Ayatollah Khomeini gave more importance to mystical, philosophical, moral and social approaches in his exegesis approaches, and also showed political, rapprochement among the Islamic sects and jihadist approaches in his exegesis. In his exegesis style, he focused on sequential tafsir in the tafsir of Surah Hamd and included short thematic tafsir in his speeches. His interpretative tendency in his works and writings, especially the works he wrote in his youth, has more of a mystical and educational aspect; however, in the last years of his life, especially in the public speeches he made during and after the Islamic revolution, he often had a social and political perspective on contemporary issues; in other words, it was to construct Quranic community.

Keywords: Ayatollah Khomeini, Commentary, Political commentary.

1. GİRİŞ

Ayetullah Humeynî, yakın dönemde Şîî dünyasını dinî ve siyasî bakımdan derinden etkilemiş alimlerinden biridir. Humeynî, İran'da birtakım önemli olayların ve değişikliklerin yaşandığı bir ortamda doğmuştur. Onun yaşadığı dönemde siyasal anlamda ülkede kaos hâkimdir ve mevcut hükümet istikrarı sağlamada başarılı olamamıştır. Bu istikrarsızlık ülkeyi başka ülkelerin etkisine açık hâle getirmiştir. Öte yandan Batılı ülkelerin dayattığı liberal politikalar her yönüyle İran'ı etkisi altına almıştır. Batı'nın ekonomik bakımdan dünya ülkelerini geliştirmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş şeklindeki tasnifinde İran az gelişmiş kategorisinde değerlendirilmiştir. İran'ın durum İran'da birçok düşünürün eleştirisine maruz kalmıştır. Ülkenin bu olumsuz durumu mevcut siyasal rejimin ve hükümetin başarısızlığı olarak görülmüş ve buna karşı çıkan birtakım akımlar belirmiştir. Rıza Şah'ın reformları ile Muhammed Rıza Şah'ın Beyaz Devrimi gibi reformlar da ülkedeki siyasal ve sosyal

sorunları çözememiştir. Bu nedenle halk, İran toplumunda reform yapmaya ihtiyaç olduğunu düşündü. Dini olmayan reformların başarısızlığı, nihayet Rıza şah döneminde Kuran'a dönüş ve Kuran'ın siyasi ve sosyal yorumlarının oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, Kuran'a dönmek ve onu İran toplumunun ihtiyaçlarına göre yorumlamak için entelektüel ve politik zemin oluşturdu. Çağdaş İran'daki düşünürlerin ortak bir yanı, Kuran'a atıfta bulunmak ve onun sosyal ve politik yorumlarını yapmaktır. Kur'an'ın yorumlanmasına yönelik bu tür bir yaklaşım, Kuran'a yeni bir bakış açısıdır. Bu tür bir yaklaşımda toplumun sorunları Kuran'a sunulmakta ve Kuran'dan cevap aranmaktadır. Kur'an'a böyle bir yaklaşım Seyyid Cemaleddin Esedabadi tarafından başlatılmış, Muhammed Abduh'nun çabalarıyla genişleyip derinleşmiş ve nihayet İran dahil tüm İslam dünyasına yayılmıştır.

Bu değişimler, İran'da 1979 devrimine yol açtı. Devrimin lideri Ayetullah Humeyni idi. Hâni (Şemsi, 1392) diyor ki günümüz çağında Ayetullah Humeyni gibi bir şahsiyet, daha az tefsirci ve daha çok siyasi-toplumsal lider olarak bilinmesine rağmen, bıraktığı eserlerinin birçoğunda Kur'an'ın birçok ayetlerini yorumlamıştır. Çünkü din bilimleri alanında, onun ilgilendiği önemli alanlardan biri de Kur'an ayetlerinin tefsiridir. O, Kur'an'ın hakikatlerinden, sırlarından ve öğretilerinden sadece gerçek müfessirlerin (Yani Hz. Peygamber ve imamların) haberdar olduğunu kabul etse de, ama aynı zamanda Kur'an bilgisinin manevi kullanımının ve faydalarının tüm insanlar için mümkün olduğuna inanır ve diyor ki:

Bu nurlu kitabın kullanılmasını engelleyen bir başka perde de, müfessirlerin yazdıklarından veya anladıklarından başka kimsenin Kur'an-ı Kerim'i kullanmaya hakkı olmadığı inancıdır. Onlar, Kur'an âyetlerini düşünmek ve tedebbür etmeği yasak olan rey ile tefsirle karıştırmışlardır. Ve bu bozuk ve batıl görüş ile Kur'an-ı Kerim'i tüm kullanım tekniklerinden mahrum bırakmışlar ve onu tamamen terk etmişlerdir; halbuki ahlâkî, imani ve irfani kullanımlar hiçbir şekilde tefsir ile ilgili değildir ve onun için rey ile tefsir sayılamaz (Humeyni, 1387 Şemsi, S. 199).

Humeyni'nin düşünceleri, Kur'an hakkındaki anlayış ve yorumlarından etkilenmiş ve bu anlayış ve yorumlar, toplumun sorunlarının ve onun çözümlerinin ifade edilmesine ve devrim sonrası ülke yönetiminin şekillenmesine yansımıştır. Dolayısıyla, bu anlayış ve yorumların ve ülke kararlarına yansımalarının incelenmesi günümüz İran toplumunu anlamak için büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma, çağdaş İran'da devrime öncülük etmiş etkili bir kişi olarak Ayetullah Humeyni'nin Kuran'a ilişkin anlayışını ve yorumunu incelemeyi amaçlamaktadır.

2. ARAŞTIRMA METODU, SORULARI VE ÖNEMİ

Ayetullah Humeyni, uzun yıllar dini medreselerde İslami ilimleri öğrenmek ve öğretmekle meşguldü. Fıkıh, fıkıh usulü, felsefe, irfan, tefsir, ahlâk ve Kelam ilimlerinde bilgiliydi. Din bilimleri alanında onun ilgilendiği önemli alanlardan biri de Kur'an ayetlerinin tefsiridir. Humeyni, bu çalışmada kastettiğimiz anlamda, müstakil bir Kur'an tefsiri yazmamıştır. Buna rağmen, onun yazılarında, konuşmalarında ve eserlerinde tefsir temaları görülebilir. Onun bıraktığı eserlerde bu tefsir yaklaşımı açıkça görülmektedir. Tefsir alanında Kadir, Tevhid ve Fatıha sûrelerinin tefsiri gibi müstakil şerhler yazmasının yanı sıra konuşmalarında ve fıkıh, fıkıh usulü ve irfan gibi kitaplarında birçok âyeti kullanmış ve tefsir konusunda bilgili olduğunu göstermiştir. Onun farklı açılardan tefsir ettiği ayetlerin hacmi bin ayettir (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 26).

Onun bağımsız olarak sadece ayetlerin tefsiri ile ilgili yazılı bir eseri olmadı için, bu çalışmanın sorularının yanıtlarını onun Fatıha Suresi tefsiri, cünüd-e akil ve çehl hadis şerhi, vilayet-i fakih, el-Takiye, el-ictihad ve el-taklid, vasiyetname, kırk hadis şerhi, Sahar duaların şerhi, talab ve şrade, takrirat-e felsefe, Kitabül-Ba'i, Mşsbahul-hidaye şla el-hşlafet ve el-vşlayet, Kitabut-Tahare, ta'adol ve tercih, Sahife-ye İmam (konuşmalarını, mektuplarını ve mesajlarını içeren) Menahicul-vusul ila ilmil-usul gibi kitaplarına bakarak ve çeşitli münasebetler için tefsir etmiş ayetlerini inceleyerek bu çalışmanın aşağıdaki sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma Soruları:

1. Ayetullah Humeyni'nin gözünden Kur'an'ın siyasi yorumu nedir?
2. Ayetullah Humeyni'nin bakış açısıyla Kur'an-ı Kerim'de siyasetin ilke ve temelleri nelerdir?

Bu çalışmada Humeyni'nin siyasî yorumunu ifade etmeye çalışacağız. Bu tür çalışmaların gerekliliği ve önemi herkes için açıktır. Zira, Humeyni, devrim hareketini Ku'ran'a bağlarken siyasi

yorumunu sunarak Kur'an ilkelerine dayalı İslami sistemin hedefini ve yolunu çizer. Bu çalışma, Hümeyni'nin siyasi yorumunu ve Kuran'a dayandırdığı ilke ve temellerini açıklığa kavuşturduğu için Kur'an'ın siyasi tefsiri ile ilgilenenlere önemli bir fırsat sunar.

3. AYETULLAH HUMEYİNİ'NİN PERSPEKTİFİNDEN KUR'AN'IN SİYASİ TEFSİRİ

Kur'an'a atıfta bulunmak ve ilahi ayetlerden bireysel ve toplumsal problemlere çözümler çıkarmak, İslam dünyası alimlerinin ve düşünürlerinin her zaman önemli ilgi alanlarından biri olmuştur. Bu temel yaklaşıma göre, son yıllarda Kur'an'ın siyasi yorumu birçok düşünürün dikkatini çekmiştir. Nagavi (1394 Şemsi) diyor ki: "Ayetullah Hümeyni, İran toplumunun karşılaştığı temel sorunları Kur'an-ı Kerim'le belgeleyebilen ve devrimci hareketini ilahi öğretilerle kanıtlayabilen önde gelen bir bilgin ve düşünürdür." (S. Özet). Ayetullah Hümeyni'nin siyasi yorumuna doğrudan atıfta bulunan bağımsız bir kaynak yoktur ve Kur'an'ın siyasi yorumu üzerine bir tefsir de yazmamıştır. Bu yüzden, onun siyasi tefsir termi kullanmadığını belirtmek önemlidir. Ancak onun bıraktığı eserlerden bu tefsir yaklaşımı açıkça görülmektedir ve eserlerini inceleyerek bu konudaki görüşünü çıkarabiliriz. Bu sebeple bu makale, bu din âliminin düşüncelerini siyasi açıdan ele alacak ve onun bu sahadaki görüşünü çeşitli kitap ve konferanslardaki sözleriyle açıklayacaktır ve elbette onun çeşitli açıklama ve eserlerindeki siyasi yorum noktalarını bir araya getirerek onun Kur'an ile ilgili siyasi yorumunu yeniden inşa etmek ve düzenlemek mümkündür. Dolayısıyla bu tür bir araştırmanın çıkış noktası, bu araştırmada kaçınılmaz olarak ele alacağımız kavramların tanımlanması ve açıklanmasıdır. Çünkü kavramların kesin tanımını anlamadan mevcut belirsizliklerden çıkmak mümkün değildir. Bu kavramlar arasında şunları sayabiliriz: siyasetin tanımı, Siyaset Bilimi, Siyaset sanatı vb.

3.1. Siyasetin Tanımı

"Siyaset" kelimesi, Arapça "ساسة القوم"den alınmış olup şu anlama gelir: o, halkı ve onların işlerini yönetmiştir. Latince sözlükte siyaset kelimesi "politics" olarak geçer ve bu kelimenin kendisi Yunanca şehir anlamına gelen "polis" kelimesinden alınmıştır. Aristoteles'in Politika adlı kitabında şöyle der: İnsan, şehirde yaşamak için yaratılmış bir yaratıktır. Aslında, Yunanca anlamında siyaset, şehri yönetme bilimidir (Arastu, 1358 Şemsi, Ss. 13-14).

3.2. Siyaset Bilimi

Siyaset bilimi, hükümet bilimi veya hükümetin teorisi, örgütleri, ve eylemleri ile ilgili bir sosyal bilimler alanı olarak tanımlanabilir (Ebulhamd, 1384 Şemsi, C. 1, S. 23). Siyaset bilimi, iktidarla ilgili olan ve bir bütün olarak siyaset alanını oluşturan ve geliştiren beşeri bilimleri ifade eder. Siyaset felsefesi, siyaset sosyolojisi, siyasi fikirler tarihi, uluslararası ilişkiler vb. bilimler siyaset bilimleri olarak bilinir (Hasani, 1393 Şemsi, S. 33). Aslında siyaset tek başına özel bir bilim değildir ve siyaset bilimi adı verilen bağımsız bir bilim de yoktur ve tüm bu disiplinler siyaset konusunu siyaset bilimi başlığı altında ele alır (Madani, 1372 Şemsi, S. 2).

3.3. Siyaset Sanatı (Tekniği)

Birçok uzman, siyaseti bir sanat ve teknik olarak görür. Onlar bilimin kesin, eksiksiz ve test edilmiş kriterlere ve kurallara sahip olması gerektiğini ve siyasetin bilim olarak kabul edilemeyeceğini ifade ederler. Çünkü siyaset, beşeri bilimlerin herhangi bir alanından daha çok insan iradesi tarafından yönetilir. Bir de siyasetin pratikte öğrenilmesi gerektiğini söylüyorlar. İnsan, pratik eğitim yoluyla, krizler karşısında, kişisel riskleri ve olayları kabul ederek siyasetle tanışır. Siyaset biliminde, çoğunlukla teorik ve entelektüel olan ve daha az pratik bilgi ve farkındalık elde edilir (Madani, 1372 Şemsi, Ss. 27-28). Siyasi tefsir kavramında her iki terim de (bilim ya da sanat) yer alır. Aslında, bu iki terimden biriyle ilgilenen ya da bu konuda uzmanlaşan müfessir, siyasi tefsirin, bilim mi ya da sanat mı olduğuna karar verir (Hasani, 1393 Şemsi, Ss. 34-35).

3.4. Genel ve Özel Anlamda Siyaset Bilimi

Tarih boyunca siyasetin çeşitli tanımları yapılmıştır. Siyaset bilimi iki anlamda kullanılmalıdır: Genel (makro) ve özel (mikro).

3.4.1. Genel (Makro) Anlamda Siyaset

Genel anlamda, ister kişisel ister sosyal olsun, herhangi bir konuyu yönetmek veya performans iyileştirmek için herhangi bir strateji, yöntem ve politikaya "siyaset" denir. Örneğin ekonomi politikası, askeri politika, mali politika, eğitim politikası ve diğerleri gibi (Aşuri, 1373 Şemsi, S. 212).

3.4.2. Özel (Mikro) Anlamda Siyaset

Hükümet ve yönetim ile ilgili her şey, hükümetin biçimini, hedeflerini ve nasıl işlediğini belirleyen her şey "siyasi" işler kategorisindedir. Bu nedenle, ne zaman özel bir anlamda "siyaset"ten bahsetsek, her zaman hükümetle, yani mevcut düzenin koruyucusu veya onun destekleyicisi olan toplumdaki iktidar örgütlenmesi ile ilgileniriz (Aşuri, 1373 Şemsi, Ss. 212-213).

3.5. Dünya Düşünürlerinin Perspektifinden Siyaset

Antik çağda ve Batı'da siyasi düşünce, Yunanistan'dan başlamıştır. Günümüz toplumlarında siyaset, insanların hayatlarıyla o kadar iç içedir ki herkes istese de istemese de siyasetle uğraşmaktadır. Siyaset bilimi düşünürlerinin siyasetin ne olduğu konusunda tek bir görüşü yoktur. Her düşünür, meseleye kendi temelleri ve ön kabulleri açısından bakmıştır. Bu nedenle siyaset kavramı hakkında farklı görüşler sunulmuştur. Ancak genel olarak iki paradigma çerçevesinde sunulan tüm tanımları "güç odaklı" ve "rehberlik odaklı" olarak kategorize edebiliriz (Lakzayee, 1381 Şemsi, S. 85).

3.5.1. Batılı Düşünürler Açısından Siyaset

Batılı düşünürlerin ortaya koyduğu siyaset tanımları, "güç odaklı" bakış açısı üzerine kurulmuştur. Onlar ampirist epistemolojiden etkilenecek ve gaye ve amaç odaklı tanımlardan kaçınarak, siyasetin ne olduğunu tanımlamış ve açıklamışlardır (Lakzayee, 1381 Şemsi, S. 86). Batılı düşünürlerin gözünde siyaset ve siyaset bilimi, toplumdaki mevcut iktidarı doğası, temeli, alanı ve sonuçları açısından ele alır. Batılı siyaset bilimi alimlerinin odak noktası, açık ve barizdir. Onların bakış açısına göre siyaset, başkaları üzerinde güç ya da etki elde etme veya onu sürdürme veya bunların uygulanmasını engelleme yolunda var olan mücadelenin tanınmasıdır. Harold Laswell, Charles Merriam, Max Weber, Bertrand Russell, Watkins, Hans Morgenthau gibi siyasetin dinamik doğasına vurgu yapan düşünürler, iktidarın siyasetin temel kavramı olduğuna ve siyaset biliminin alt dallarını da birleştirdiğine inanırlar (Alim, 1385 Şemsi, S. 28). Laswell, siyaset bilimi tanımında şunları söylemiştir: Deneysel bir sistem olarak siyaset bilimi, iktidarın nasıl oluştuğunun ve paylaşıldığının incelenmesidir ve politik eylem, güce dayalı bir eylemdir (Alim, 1385 Şemsi, S. 28). Okwudiba Nnoli, siyasetin "hükümet gücünü elde etmek, hükümet gücünü pekiştirmek ve hükümet gücünü kullanmakla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili tüm faaliyetler" olduğuna inanmaktadır (Alim, 1385 Şemsi, S. 30). Dolayısıyla bu tanımlara göre, bu düşünürlerin gözünde politika belirleme ve uygulamanın en önemli unsurunun "güç" olduğu ve bunu bilmenin siyaset biliminin asli ve birincil görevi olduğu açıktır.

3.5.2. İslam Dünyası Düşünürleri Açısından Siyaset

İslam düşünürleri - genellikle - gaye ve amaca odaklı bir yaklaşımla siyaseti devlet yönetimi ve milleti reforme etmek olarak tanımlamışlardır (Hasani, 1393 Şemsi, S. 175). İslam kültüründe liderlik ve imamet, vahye dayalı bir politikadır ve tüm insan ilişkilerini içerir ve sosyal ilişkileri, görüşleri, inançları, kültürü, ahlakı, anlayışları, gelenekleri, arzuları ve genel olarak bireyler arasındaki ilişkileri, bireyleri Allah ile, bireyleri kendileri ile, bireyleri doğa ile bunların hepsine ilahi boyut katar (Lakzayee, 1381 Şemsi, S. 86). Bu nedenle İslam düşünürlerinin ortaya koyduğu siyaset tanımları "rehberlik odaklı"dır ve toplumu reforme etmeyi ve yönlendirmeyi amaçlar. Molla Sadra'ya göre siyaset kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: "Siyaset, ego kısmından kaynaklanan bir harekettir ve insanları kendi inancına göre ıslah edecek bir düzende toplamak için bu hareket insanların iyi niyetine tabidir" (Sadreddin. 1375 Şemsi, S. 496). Yine ona göre siyaset, Cenab-ı Hakk'a yakınlaşmak amacıyla toplumu bu dünyadan ahirete yönlendirmek demektir; yani bencillikten tanrısallığa ve çoktanrıçılıktan tek tanrılığa. Böyle bir politikanın peygamberlere, imamlara ve ehil âlimlere mahsus olduğu açıktır. Hacı Nasreddin Tûsî, çeşitli toplum ve gruplarda meydana gelen eylemlere göre siyaset tasarlar. O, siyaseti amacına göre – ve elbette siyasetin amacı insan ve hayatın tanımına göre değişmektedir - rehberlik ve hidayet ve mutluluğun kazanımı ve nihayet istenilen hedefe ulaşılması olarak görür. (Tusi, 1364 Şemsi, S. 71).

3.5.3. Ayetullah Humeyni'ye Göre Siyasetin Tanımı

Ayetullah Humeyni siyasetin tanımında "hidayet odaklı" boyuta dikkat etmiştir. O, Fatiha Suresi'nin 5. ayetinin "اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ" tefsirinde şöyle yazıyor: "Onlar İnsanlara ve topluma yönelik tüm çıkarılarda milletlere, topluma ve bireylere rehberlik etmek isterler. Yani Kur'an'da "doğru yol" denilen kavram ve namazda "اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ" deriz. Milleti, toplumu, fertleri, buradan başlayıp ahirette biten Allah'a yönelten dosdoğru bir yola yöneltmek. Siyaset, toplumu yönlendirmek, toplumun tüm menfaatlerini göz önünde bulundurarak, insanın ve toplumun tüm yönlerini dikkate almak ve onları

kendileri için neyin iyi olduğuna, millet için neyin iyi olduğuna yönlendirmek, bireyler için neyin iyi olduğu ve bu peygamberlere özgüdür. Diğerleri bu politikayı yönetemez. Bu, peygamberlere ve evliyalara ve onlardan sonra uyanık İslam alimlerine özgüdür." (Humeyni, 1375 Şemsi, S. 246). Ayetullah Humeyni insanın tabiatına ve konumuna göre böyle bir siyaset tanımını yaptıktan hemen sonra iki tür siyasete, yani doğru siyaset ve yanlış siyasete işaret ederek şöyle demiştir: "Onlar siyasete karışmayın, bize bırakın diyorlar, sizin siyasetiniz, doğru siyasetiniz bile bir hayvan siyasetidir. Yolsuzluk yapanların siyaseti Şeytani siyasettir... Ancak peygamberler hem bu dünyayı hem de o dünyayı - ve işte burası oraya ulaşmanın yoludur- yönlendirirler. İnsanları bu yola millet için iyi olan toplum için iyi olan yola davet ederler" (Humeyni, 1375 Şemsi, S. 24).

3.6. Ayetullah Humeyni Açısından Tefsir'in Tanımı

Ayetullah Humeyni, Kur'an-ı Kerim'in hidayet yönüne dikkat çekmiş ve tefsir tanımında şöyle demiştir: "Genel olarak kitap tefsirinin anlamı kitabın amacını anlatmaktır ve önemli olan tefsir, kitap sahibinin niyetini ifade etmektir" (Humeyni, 1387 Şemsi, Ss. 193-195). "Bence insanlar tefsir denilen birçok kitap görse de bizim Kur'an'ımız için tefsir yazılmamıştır; Örneğin, en iyi ve en kapsamlı tefsir Mecmau'l-Beyan'dır. Bir kimse ona atıfta bulunursa, ayetlerin nüzul sebebini ve lügat, sarf, nahiv, i'rap ve mebnî anlamlarını bilecektir. Ancak Kur'an'ın insanlara hidayet olan tefsir yönü ve asıl amacı yerde kalmıştır; çünkü Kur'an'ın kast ettiği amaç, bir çok yerde anlattığı gibi, örneğin " الْم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ " gibi, bu aslında bir hidayet kitabıdır..." (Humeyni, 1385 Şemsi, C. 3, S. 362).

Humeyni'ye göre, bir müfessir, kitabın maksadını açıklamazsa, kelimeleri açıklamakta başarılı olsa bile Kur'an müfessiri olamaz: "Kur'an müfessiri olmak, Kur'an maksatlarının müfessiri olmak demektir. Başından beri Kur'an'a yazılan bu tefsirler, Kur'an'ın tefsirleri değildir. Elbette bunlar tercümedir, bazılarında Kur'an kokusu vardır, yoksa tefsir bu değildir. Müfessir, kıssalarının her kıssasında, ayetlerinin her ayetinde de, gayb âlemine yönlendirmek, saadet yoluna, ilim ve insanlık yoluna kılavuz olmak için öğrenenlere açıklama yapmalıdır" (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 19, S. 8). "Müfessir bize inişin sebebi değil –halbuki tefsirlerin çoğu böyledir-, inişin amacını söylediğinde, Müfessirdir" (Humeyni, 1387 Şemsi, Ss. 193-195). Tefsir tanımında Kamer Suresi'nin 17. ayetinin " وَ لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ " tefsirine de atıfta bulunur ve şöyle der:

"Temel olarak, bu kitap rehberlik veya demıştirki ki: " وَ لَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ " , Tefsir yazarları, Kur'an'ın hidayet ve hatırlatma noktalarını ve toplumu hidayet yoluna yönlendirmeyi iletmeyi anlatmıyorlar. Biri tıbbi yönüne göre yorumlar, biri tarihsel yönüne, diğeri edebi yönüne, ancak asıl amaç kalır. Kur'an'ın amacı tarihi yönü olsaydı, örneğin Adem (as) kıssasını üç yüz sayfadan az bir kitapta, neredeyse yirmi defa anlatılmasına gerek kalmazdı. Bir kişi bir hikayeyi bir kez duyarsa, onu tekrar dinlemek kulağa iyi gelmez belkide kötü gelir. Dolayısıyla onun yol gösterici noktaları olduğu ve tekrarın amacının asıl Kur'ânî hedefe uygun istikamet olduğu açıktır. Mesela, Musa'nın kıssası defalarca zikretilmiştir. Elbette Kur'an'ın şaheserlerinden biri de bu Kur'an hikayeleri ve kıssalarıdır, ancak hidayet yönü ile" (Humeyni, 1385 Şemsi, C. 3, S. 3).

Dolayısıyla Ayetullah Humeyni'ye göre tefsir, Kur'an'ın, sûrelerin, ayetlerin ve konuların amaç ve gayeleriyle ilgilidir. Bu nedenle, tefsir, ayetlerin tam manasını anlamamanın yanı sıra, her bir ayetin anlamını (düz anlam, cüz anlam ve çağrıştırdığı anlam) ve amacını doğru bir şekilde açıklamalıdır (Hasani, 1393 Şemsi, S. 32).

3.7. Siyasi Tefsir

Kur'an'ın siyasi tefsiri yeni ve gelişmekte olan bir olgudur ve gelenek ve modernitenin meydan okumasına karşı şekillenmiştir. Kur'an'ın siyasi tefsiri, tematik tefsirlerden sayılır ve Kur'an'ın sıralı tefsirinden farklıdır (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 19). Kur'an'ın siyasi yorumu, iktidara, hükümete ve sosyal reforma yönelik bir yorumdur ve toplumda hakı, adaleti ve özgürlüğü sağlamak için siyasi ve sosyal sistemi düzenlemeyi amaçlar (HanMuhammedi, 1390 Şemsi, Ss. 15-16). Elbette bazıları da Kur'an'ın siyasi tefsirini bir yöntem ve mihenk taşı olarak ortaya koyarlar. Bu yöntemi kullanan müfessirler, yeni gelişmelerin yol açtığı toplumsal ve siyasal sorunlara en iyi çözümün Kur'an'ın tefsirine başvurmak olduğuna inanırlar ve Kur'an'ın tefsiri teolojik, felsefi, edebi ve tasavvufi bir bakış açısıyla değil, sosyal bir bakış açısıyla incelenmelidir derler (HanMuhammedi, 1390 Şemsi, Ss. 15-16). "Kur'an'ın siyasi tefsiri" terimi, geçerli ve güvenilir bir tanımı bulunamayan yeni bir terimdir. Elbette, Şeyh Muhammed Abdo, Seyyid Muhammed Reşid Rıza, Seyyid Muhammed Kutub, Seyyid Muhammed Hüseyin Tabatabai, Muhammed Tahir İbn Aşur, Seyyid Mahmud Talegani ve Vehbe

Zuhayli gibi son asrın müfessirleri Kur'an'ın sosyal öğretilerini her biri farklı bir şekilde ele almışlar ve buna göre Kur'an'ın topluma, siyasete, ekonomiye ve kültüre bakışı hakkında çeşitli geniş kapsamlı tartışmaları ortaya koymuşlardır (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 20). Siyaset ve yönetim alanı sosyal alanlardan biridir. Egemenlik, meclis, hilafet, mülkiyet, dış politika, sosyal adalet gibi konular bu konular arasında yer almaktadır (Gazi zadeh, 1389 Şemsi, S. 10).

3.8. Ayetullah Humeyni'nin Gözünden Kur'an-ı Kerim'de Siyasetin İlkeleri ve Temelleri

Siyasî tefsirde dikkat edilmesi ve Kur'an-ı Kerim'de aranması gereken önemli hususlardan birisi Kur'an'da siyasetin esasları ve ilkeleridir. Bu ilkeleri ilahi âyetlerden çıkarmak, uzun zamandan beri bilim adamlarının ve düşünürlerin ilgi odağı olmuş ve pek çok görüşe konu olmuştur. Bu ilkeler kısaca üç bölüme ayrılabilir: 1. Kur'an'da din ve siyaset arasındaki bağlantı 2. Kur'an'da siyasal sistemlerin meşruiyeti 3. Kur'an'da ilahi ve tağuti egemenlik (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 36). Bu araştırmada Humeyni'nin siyasi yorumundan bu ilke ve temelleri mümkün olduğu kadar çıkarmaya çalışacağız.

3.8.1. Kur'an'da Din ve Siyaset Arasındaki Bağlantı

Din, insan hayatında sürekli olarak var olmuştur. İnsanların uzak geçmişten beri kaçınılmaz olarak dindar olduğuna dair birçok kanıt vardır. İkel ve tarihöncesi kabileler dahi, doğanın canlılığını ve totemizmi gösteren uygulamalar şeklinde dini inançlarını göstermişlerdir. Medeniyetin doğuşundan bu yana birçok din ortaya çıkmış ve yayılmıştır (Peterson, Hasker, Reichenbach, & Basinger, 1390 Şemsi). Bu arada siyaset ve din ilişkisi, uzun süredir dindar ve din dışı düşünürlerin ilgisini çeken önemli konulardan biridir. İslam dünyasında, Kur'an-ı Kerim'de hükümet ve devlet meselesi, en hassas ve önemli alanlardan biridir ve Kur'an alimleri arasında uzun süredir tartışma konusu olmuştur. Kur'an-ı Kerim insan hayatının sosyal meselelerine dikkat etmiş midir? gibi sorular, bu dönemin uzun süredir devam eden ve çok önemli sorularından biridir. Özellikle son iki yüzyılda, İslam ülkelerinde hükümet konusunda meydana gelen gelişmeler devlet alanında sekülerleşme ve dincilik akımları karşı karşıya kalmıştır (Gazi zadeh, 1389 Şemsi, Ss. 1-14). Genel olarak, din ve siyaset ve hükümet arasındaki ilişki hakkında dört teori vardır (Nagavi, 1394 şemsi, S. 37):

3.8.1.1. Laik Görüş

Bu teori, din ve siyasetin ayrılığı görüşüdür ve dini genel olarak insan ve Tanrı arasındaki bireysel ilişki alanında görür. Bu yaklaşım, dini insan yaşamının sosyal alanına ilgisiz olarak düşünür.

3.8.1.2. Dini Devletle Değil Siyasetle İlişkilendirme Görüşü

Bu görüş, dinde ve Kuran'da makro siyasi stratejilerin varlığını inkar etmez ve dini emirleri de kişilerin özel hayatına münhasır olarak görmez. Dinin de insanın toplumsal boyutlarına ilişkin bir görüş ve kanaat sahibi olduğunu düşünür. Ancak dini öğretilerden ve Kur'an ayetlerinden hiçbir zaman hükümet sistemini veya hükümetin sorumluluğunu çıkarmaz.

3.8.1.3. Dini Siyasetle İlişkilendirme ve Din ile Hükümet Arasındaki İlişki Görüşü

Bu görüş, dini sosyal meselelere ve boyutlara sahip olarak görse de, Kuran'dan ve diğer metinlerden belirli yönetim stratejileri türetse de, Şeriat'ta yer alan hükümlerin bir hükümetin yönetiminde gerekli olan her şeyi sağladığını kabul etmez. Bu görüşte, siyaset ve yönetim alanında gerekli olan her şeyin din'de olmadığına işaret edilmektedir. Bu nedenle, işlerin bir kısmı veliyyü'l-emre (hükümdara) emanet edilir ya da insanlara ve uzmanlara bırakılmış örfi bir meseledir.

3.8.1.4. Dini Siyaset ve Hükümetle İlişkilendirme Görüşü

En geniş düzeyde ele alınabilecek bu görüş, dinin siyasete karışmasının kapsamının çok geniş olduğunu kabul etmektedir ve dini, toplumsal boyutları da dahil olmak üzere tüm boyutlarıyla insan yaşamının kapsamlı bir programını sağlamaktan sorumlu görmektedir. Hükümet sistemini planlama ve tasarlama eksikliğini dinde bir kusur olarak kabul etmektedir ve devlet stratejilerinde dine güvenmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Emirlerin, ilkelerin ve yönetim biçiminin İslam ve dinle çelişmemesi yetmez, onları dine dayandırmak gerekmektedir. Ayetullah Humeyni'nin bazı sözlerinden, bu görüş anlaşılmaktadır: "İslam ve İslami hükümet ilahi bir olgudur... ve tektanrılı olmayan okulların tersine, tüm kişisel, sosyal, maddi, manevi, kültürel, siyasi, askeri ve ekonomik işlere müdahale eden ve denetleyen bir okuldur. İnsanın ve toplumun eğitiminde, maddî ve manevî ilerlemede rol oynayan hiçbir noktayı, çok önemsiz bir noktayı bile ihmal etmemiş; ve toplumda ve bireyde kemale erme yolundaki engellere ve sorunlara dikkat çekmiş ve bunları çözmeye çalışmıştır... Kur'an-ı Kerim ve

Peygamberimiz (s.a.v.)'in Sünnet'inin başka konularda hükümet ve siyasette konularında olduğu kadar hükümleri yoktur" (Humeyni, 1378 Şemsi, C. 21, Ss. 403-404).

Batı'da da, siyasi iktidarla ilgili olarak dinin rolünün çeşitli yorumları vardır. Bazılarının bakış açısına göre din, iktidarı güçlendirmeye yardımcı olur, gücün uygulanmasını basitleştirir ve hatta bir hükümet aracına indirgenebilir. Dini, siyasete tabi bulan kişilerin görüşü budur. Diğer düşünürlerin bakış açısından din, yöneticilerin otoritesini sınırlayan ve gücün kötüye kullanılmasını engelleyen bir güç karşıtıdır. Bu konuya Montesquieu ve liberal teorisyenler gibi dinin siyaset üzerindeki üstünlüğünü onaylayanlar işaret etmektedir (Barbier, 1395 Şemsi, Ss. 394-395).

Düşünürlerin eski dini metinleri yorumlamaları alanında bazen ifrat ve tefrit olduğu kabul edilmektedir. Bazıları Kuran'ın tüm kavramlarının sosyal meselelerle ilgili olduğu veya çağdaş bilimlere atıfta bulunduğunu düşünür. Bazıları ise tüm kavramları siyasi ve sosyal olmayan meselelere taşımışlar ve dini kavramlardan bahsederken irfan ve maneviyat dışında hiçbir kavram anlamamışlardır. Ancak Kur'an-ı Kerim, siyasi ve sosyal kavramlara birçok yerde işaret etmekte ve devlet ve yönetimle ilgili temel sorulara doğrudan ve dolaylı olarak cevaplar vermektedir.

3.8.1.5. Ayetullah Humeyni'nin Siyasi Yorumunda Dinin Siyaset ve Hükümetle Bağlantısı

Ayetullah Humeyni, din ve siyaset arasındaki ilişki ve bu ikisinin ayrılmazlığı hakkında Cuma namazının meselelerini ve hükümlerini tartışırken, Müslümanları gaflette bırakıldığına, İslam'ın ise tüm yönleriyle siyasi olduğuna inanmaktadır: "Müslümanlar ne yazık ki Cuma namazında ve diğer siyasi pozisyonlarda önemli siyasi görevlerinden gaflette bırakıldılar, ancak İslam bütün meseleleriyle birlikte bir siyaset dinidir, ve bu mesele, İslam'ın idari, siyasi, sosyal ve ekonomik kurallarını kısaca gözden geçiren herkes için açıktır. O halde dinin siyasetten ayrı olduğunu zanneden kimse, İslam'ı da siyaseti de bilmeyen cahildir." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 1, S. 265).

Ayetullah Humeyni, Kuran'da siyasi öğretiyi yoktur diyenlere cevaben de şöyle demiştir: "Bu cahillere söylenmelidir ki, Kur'an-ı Kerim ve Resûlullah (s.a.v.)'in Sünnetinde, yönetim ve siyaset konusunda olduğu kadar hükümler diğer konularda yoktur." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 21, S. 406). Ayrıca diyor ki: "İslam'ın ahlak kuralları da siyasidir. Kuran'da 'müminlerin kardeş olduğu' hükmü ahlaki bir hükümdür, sosyal bir hükümdür ve siyasi bir hükümdür." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 13, S. 131). Onun görüşü, ilahi davetler, kişilerin görevleri ve kişisel ilişkileri ile ilgili olduğunda bile, siyasi ve sosyal bir anlam taşımaktadır: "Denilebilir ki, insanların kişisel tatminleri, insanların kendileriyle Allah arasındaki kişisel ilişkileri gibi konularda dahi, Allah'ın davetlerinin istisnasız siyasi ve sosyal bir anlamı vardır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 18, S. 422). Başka bir yerde diyor ki: "Yemin ederim İslam'ın tümü siyasettir. İslam'ı yanlış tanıttılar, sivil siyaset İslam'dan kaynaklanmıştır ve kaynaklanıyor." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 1, S. 270).

3.8.2. Kuran'da Siyasi Meşruiyet

Meşruiyet kavramı da yeni siyaset teorisinde önemli bir yer bulmuştur. Bu kavramın kökleri, Republic adlı kitabında adalet fikrini net bir şekilde açıklayan Platon'un yazılarında görülse de, yeni siyaset düşünürleri bunu düzenli olarak dile getirmişlerdir. Güç, etki ve otorite ancak meşru oldukları takdirde etkili olabilir. Günümüzde siyasi ilişkilerde kültür ve medeniyetin gelişmesi sonucunda baskının rolü azalmıştır. Bugün, zorlayıcı güç vahşilik olarak kabul edilir. Yeni siyasi eğilimler, etkileme, ikna etme, liderlik, kamuoyu ve benzeri gibi zorlayıcı olmayan kontrol yöntemlerini kullanırlar. Meşruiyet, iktidarın ön koşuludur. Bir siyasi sistemin meşruiyeti tehlikeye girerse, o sistem bir krizle karşı karşıya kalır (Alim, 1385 Şemsi, Ss. 104-105). Toplum bir meşruiyet krizi yaşarsa, mevcut sosyal sistemde değişiklikler olacaktır. Dolayısıyla meşruiyet krizi değişikliğin krizidir (Alim, 1385 Şemsi, S. 108).

3.8.2.1. Siyasi Sistemlerin Meşruiyeti

Meşruiyet, yasal veya yasaya göre olmak anlamına gelir. Geçmişte, bu terim Avrupa'da orta çağda aynı anlamda kullanılmıştır. Meşruiyetin anlamı o çağdan bu çağa değişmiştir. Orta çağda, hükümetin gaspına karşı memnuniyet ve kabul veya muhalefet ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak bugün, tüm devrimler veya darbeler gayri meşru olarak adlandırılmaz. Bu nedenle eski ilkelerin yerini yeni meşruiyet ilkeleri almıştır. Meşruiyet, ahlaki inançlar veya olumlu davranışlarla eşanlamlı değildir, sadece güçlülerin eylemlerini haklı çıkarmak için bir temeldir (Alim, 1385 Şemsi, S. 105).

Demokraside meşruiyet çok önemlidir, çünkü demokrasi insanların rızasına dayanır ve onların isteklerine karşı, meşruiyet onların iradesine dayatılamaz. Meşruiyetin yokluğunda hükümet halkın

güvenini kaybeder ve sonunda çöker. Meşruiyetin olmamasıyla birlikte güç, yalın baskı biçimini alır (Alim, 1385 Şemsi, Ss. 106). Meşruiyet, sadece hukuki açıdan hükümetin yasallığı ile değil, aynı zamanda vatandaşlar tarafından sosyal olarak kabul edilmesiyle de ilgilidir (Alim, 1385 Şemsi, S. 106). Bu nedenle her siyasal sistem meşruiyet kazanmaya çalışır. Dolayısıyla meşruiyetin, mevcut siyasi sistemin topluma uygun olduğu inancını yaratma ve sürdürme yeteneği olduğu sonucuna varılabilir. Kitleler zorlama olmadan ona itaat etmeli ve kutsallığını kabul etmeli ve onu saygı ve hürmete layık görmelidir (Alim, 1385 Şemsi, S. 107). Bu nedenle tarih boyunca siyasi eşitsizlik konusu için çeşitli gerekçeler ileri sürülmüştür. Bir kategorilendirmede, meşruiyetle ilgili dört tür teori önerilebilir (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 44):

3.8.2.1.1. Doğal Üstünlük ve Aşağılık Teorileri

Bazı meşruiyet teorileri, doğal eşitsizliklere atıfta bulunarak siyasi yönetimi haklı çıkardı. Doğal eşitsizliği anladığımız alana göre bu teorilerin türleri farklılık gösterir. Kalıtım, baskınlık ve elitist temelli teoriler bu grupta yer alır.

3.8.2.1.2. İyilik ve Mutluluk Bilgisine Odaklanan Egemenlik Kuramları

Platon, mutluluğu diğer insanlardan daha iyi anladıkları için filozofların yönetici olmaları gerektiğine inanıyordu.

3.8.2.1.3. İlahi Yönetim Teorileri

İlahi dinlere, özellikle İslam'a inananların çoğu, itaat için dinî ve ilahi bir gerekçe sağlamaya çalışırlar. Bu açıdan bakıldığında hiçbir insanın diğerlerini yönetme hakkı yoktur, çünkü herkes eşit yaratılmıştır. Sadece doğrudan Allah tarafından gönderilmiş veya dini öğretilerde belirtilen nitelik ve şartlara sahip olanların yönetmelerine ve siyasi liderliğine izin verilir. Bu teoriler sayısız, çeşitli ve boldur. Bazıları da tarih boyunca ilahi meşruiyet gerekçesini kullanmış, haksız ve yalan olarak ilahi meşruiyet iddiasında bulunmuştur.

3.8.2.1.4. Memnuniyete Dayalı Egemenlik Teorileri

Bu teoriler eşitsizlik ve egemenliği vatandaşların istek ve iradesiyle açıklar. Aslında, vatandaşların iradesi ve oyu, bazı kişileri yönetici konumuna getirir. Toplumsal sözleşme kuramı ve müzakereci demokrasi bu konuda önemli teorilerdir. Kaynaklara bakıldığında meşruiyetin sadece ahlaki bir soyutlama veya duygu olmadığı, tüm siyasi sistemle ilgili bir şey olduğu açıktır. İnsanları, yetkililerin ve hükümet liderlerinin zorlayıcı kuralları açıklamaları için ahlaki açıdan doğru olanı kabul etmeye yönlendiren bir inançtır. Meşruiyet, hükümdarın minimum siyasi kaynaklarla yönetmesini sağlar (Alim, 1385 Şemsi, S. 45).

3.8.2.2. Ayetullah Humeyni'nin Siyasi Yorumunda Meşruiyet

Ayetullah Humeyni mektuplarında ve konuşmalarında ilâhî meşruiyeti ayrıntılı olarak anlatmış ve doğruluğunu tartışmıştır. Ona göre, diğer meşruiyet teorileri ya yanlıştır ya da ilahi meşruiyette mevcuttur (Lakzayee, 1387 Şemsi, S. 134). Örneğin, Ayetullah Humeyni, birinin sadece şeyhlik veya miras yoluyla meşru bir hükümete ve valiliğe sahip olmasını (geleneksel meşruiyeti) reddeder ve lider olan kişinin liderlik özelliklerine sahip olması gerektiğine inanır. O, Bakara Suresi'nin 124. Ayetinin " *وَ إِذْ ابْتَلَىٰ اِبْرَاهِيْمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّ قَالَ اِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا قَالَ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنْتَالُ عَهْدِي الظَّالِمِيْنَ* " tefsirinde şöyle diyor: "Hükümdar, imanı ve ahlakı tam olmalı ve adaletli olmalıdır ve günaha bulaşmamalıdır. 'Hudud'u uygulamak, yani İslam Ceza Kanununu uygulamak, devletin hazinesinden, harcamalarından ve gelirinden sorumlu olmak ve Allah'ın kendisine kullarını yönetme yetkisini vermek istediği kişi günahkar olmamalıdır: " *قَالَ لَا يَنْتَالُ عَهْدِي الظَّالِمِيْنَ* " Her Şeye Kadir olan Allah, zalim'e böyle bir yetki vermez" (Humeyni, 1392 Şemsi, S. 50).

Humeyni'nin ilahi meşruiyet teorisinde halkın memnuniyeti dikkate alınır, çünkü İslami sistem, dış dünyadaki insanların varlığı ve görüşü olmadan gerçekleştirilemez: "Sizden hükümete yardım etmenizi, Jandarma'ya yardım etmenizi ve sadece hükümetin her şeyi yapmasını beklememenizi rica ediyorum. Devlet her şeyi yapamaz. Hem orduya, jandarmaya, hem de polis ve karakollara destek vermelisiniz ve yolsuzluk arayanları birlikte durdurun. Bu yolsuzluk arayıcıları, sizi ilk duruma geri döndürmek ve sizi eski baskılar altına sokmak ve kaynaklarınızı almak istiyorlar." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 6, Ss. 529-530).

Ayrıca, şiddet, miras ve seçkinliğin birleşimi yoluyla kazalanan kraliyet sistemlerinin meşruiyeti de Ayetullah Humeyni'nin sözlerinde reddedilmiştir: "İslam'ın geçersiz olarak gördüğü ve İslam'ın

başlangıcında İran'da, Doğu Roma'da, Mısır'da ve Yemen'de ortadan kaldırdığı sistem monarşi ve Veliiaht Prensluktur. Peygamber (s. a. v.) Doğu Roma İmparatoru (Herakleios) ve İran İmparatoru'na yazdığı mübarek mektuplarında onları, Monarşi ve imparatorluk yönetiminden vazgeçmeye, Allah'ın kullarını kendilerine ibadet etmeye ve itaat etmeye zorlamaktan vazgeçmeye davet etmiştir, ve insanları, gerçek kral olan tek Tanrı'ya ibadet etmeye bıraksınlar demiştir. Monarşi ve veliaht Prensluk, İmam Hüseyin'in kurulmasını engellemek için şehit düştüğü aynı uğursuz ve geçersiz yönetim şeklidir. O, Yezid'in veliaht Prenslüğünün yükü altında kalmamak ve krallığını tanımamak için bir ayaklanma başlatmış ve tüm Müslümanları isyana davet etmiştir. Bunlar İslam'dan değildir, İslam'ın monarşi ve veliaht Prenslüğü yoktur" (Humeyni, 1387 Şemsi, S. 8).

Ayetullah Humeyni'ye göre doğal üstünlük meşruiyet teorisi de geçersizdir. Bu konuda Hucurat Suresi'nin 13. Ayetine " يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ " atıfta bulunarak şöyle der:

"İlâhî medeniyet, Resûlullah'ın medeniyeti, Takva haricinde, siyah ve beyaz tüm insan sınıfları arasında ayırım yapmayan medeniyettir, "إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ". Ölçü takvadır, ölçü İnsanlıktır. İslam kanunu, belirli bir ülke için çıkarılmış yasalar gibi değildir... İslam kanunu, dünyadan sınırları kaldırmak ve evrensel bir ülke oluşturmak ve tüm insanları tek bir bayrak ve kanun altında yönetmek istemektedir ve bu yamyamlıkları ve insan suçlarını dünyadan silmek ister... Allah burada kanun koyucudur ve Allah'ın kimseyle bir akrabalığı yoktur ve belirli bir kabilenin taraftarı değildir ve bütün insanlığa büyük bir ilâhî görüşle bakar. O, şeriatı, İslam'ı ve Kuran'ı insan topluluğunun saadeti için göndermiştir" (Humeyni, 1378 Şemsi, Ss. 266-267).

3.8.3. Kur'an'da İlahi Egemenlik ve Tağuti Egemenlik

Hasani'ye (1393 Şemsi) göre Kur'an'da yer alan hükümet ve yönetici türleri basit bir kategoride şu şekilde sunulabilir: 1. peygamberlerin hükümetleri: (Örneğin, Peygamber (s.a.v.), Musa (a.s.) ve Harun (a.s.), Davud (a.s.), Süleyman (a.s.) ve Yusuf'un (a.s.) hükümetleri, 2. Salihlerin hükümetleri: (Örneğin, Talut'un ve Zülkarneyn'in hükümetleri), 3. Zalimlerin hükümetleri: (Örneğin, Firavun, Haman'ın ve Nemrut'un hükümetleri) (Ss. 47-49).

Bu nedenle, bu ayırmadan esinlenerek başka bir bakış açısıyla hükümetler üç kategoriye ayrılabilir: 1) Tanrı'nın ve halkın hoşnutluğuna bağlı hükümetler: Bu, meşruiyetini Şeriat'tan alan, gücünü ve zahiri gerçekleşmesini ve etkinliğini halkın biatından ve onlara hizmet etmekten ve onların memnuniyetini kazanmaktan alan İslami hükümettir. 2) Kendilerini ancak çoğunluğun rızasıyla bağlı sayan hükümetler: Bu hükümetler, fiilen gerçekleştirildikleri takdirde demokratik hükümetlerdir. Ayetullah Humeyni bunları eksik, yetersiz, tek boyutlu, maddi ve ekonomik olarak nitelendirmektedir. 3) Halkın memnuniyetini veya Tanrı'nın memnuniyetini dikkate almayan hükümetler: Bu hükümetler diktatör ve otoriterdir (Lakzayee, 1387 Şemsi, S. 160).

Dolayısıyla bu kategoriden elde edilen ortak değer, iki ana unsurun ifadesi olabilir: 1) Hükümet: İktidar, hakimiyet ve başkalarına hükmetme 2) İtaat: İktidarı kabul etmek, itaat etmek, ondan etkilenmek ve onu takip etmek. Elbette belirtmek gerekir ki ilahi tip hükümetlerde bile halkın seçimi siyasal sistemin oluşumundan öncedir, ancak, onlar biat ettikten ve siyasi sistem oluşuktan sonra ilahi lider, İslam toplumunu korumak, hukuka ve kamu düzenine isyan edenlerle muhatap olmak zorundadır. Bu aşamada siyasi, dini, ekonomik, ahlaki vb. özgürlüklerin tartışılması tamamen İslami sistem çerçevesinde olup, sınırların ihlal edilmesi hiçbir şekilde caiz değildir (Lakzayee, 1387 Şemsi, Ss. 161-162).

3.8.3.1. Ayetullah Humeyni'nin Siyasi Tefsiri'nde İlahi Egemenlik ve Tağut Egemenliği

Kur'an-ı Kerim'de ilahi egemenlik farklı kelimelerle ifade edilir. Bu kelimeler 'حکم و حاکم، رب، امر، ولی' gibi kelimeler ve bu araştırmanın kapsamı dışında kalan diğer kelimelerdir. Burada misal olarak, ilâhî egemenliğin alınabileceği şu kelimelerden bazılarını zikrediyoruz:

3.8.3.1.1. Kuran'da Hüküm ve Hakim 'حکم و حاکم'

Kur'an'da 'devlet' anlamında en açık kelimenin hüküm "حکم" olduğu söylenebilir. Elbette, 'devlet' kelimesinden kasıt, yürütme denilen özel anlamda değil, tüm yasama, yürütme, ve yargı anlamı ifade eden "devlet'in genel anlamı olduğu belirtilmelidir. Tüm politikalarda ve siyasi düşüncelerde de, 'devlet'ten bahsederken, yürütme değil, hükümet ve iktidar kastedilmektedir. Allah Kuran'da "حکیم" ve

"حاکم" olarak tanımlanır. (Alamulhüda, 1392 Şemsi, C. 1, S. 30). Hükümdarlığın ve egemenliğin Allah'a tahsis edilmesi, şu anlama gelir: Nerede O'ndan başka bir hükümden söz edilirse, Allah onu Kendi hükmüne göre başka birine bir görev olarak vermiştir, örneğin Hz. Davud hakkında Sad suresi 26. ayetinde şöyle buyurmuştur: "Ey Davud Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet." (Alamulhüda, 1392 Şemsi, C. 1, Ss. 12-13). Bu hususta Ayetullah Humeyni siyasi tefsirinde bu noktaya işaret ediyor: "Allah'ın idareyi ilahî peygamberlere devretmesinin ardından, eğer bir kimse bu ilahî hükümetin kurulmasını istiyorsa, nefsinin arzularının peşinden gitmemesi gerekir; çünkü nefsin havasına doğru hangi adım atılırsa, haktan ve hakkın hâkimiyetinden uzak kalacaktır." (Humeyni, 1380 Şemsi, Ss. 169-170).

3.8.3.1.2. Mülkiyet (مُلْك) ve İlahi Egemenlik

Mülk (مُلْك) kelimesi, Kuran'da idare ve işlerin yönetimi anlamına gelir. (Kuraşi Banabi, 1386 Şemsi, C. 6, S. 273). "Mâlik", bir şeyin sahibi olmak anlamına gelir; bu nedenle tasarruf edebilir ve yönetebilir (İsmail bin Abbad, 1414 Kameri. C. 3. S. 320). Ayetullah Humeyni bazı surelerin tefsirinde bu hususları zikretmiştir. Örneğin Fatıha Suresi'nde Allah'ın mülkiyeti hakkında ayrıntılı bilgi vermişlerdir: "Karilerin bir çoğu "مُلْك" kelimesini, Mim harfini üstün ve Lam harfini esre okudular ve bu iki okumanın her biri için edebi tercihlerden bahsettiler... Yazara göre, "مالک" okunuşu tercih edilmeli ve hatta kesindir..." (Humeyni, 1375 Şemsi, Ss. 48-58). Bir başka örnek olarak da Al-i İmran Suresi'nin 26. ayetinde (قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ نُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ نَشَاءُ وَنَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ نَشَاءُ وَنُعْزِزُ مَنْ نَشَاءُ وَنُذَلِّ مَنْ نَشَاءُ وَنُؤْتِي الْقِيَامَةَ بِمَنْ نَشَاءُ وَنُعْزِزُ الْقِيَامَةَ بِمَنْ نَشَاءُ وَنُؤْتِي الْقِيَامَةَ بِمَنْ نَشَاءُ وَنُعْزِزُ الْقِيَامَةَ بِمَنْ نَشَاءُ) Allah'ın malikliği ile ilgili olarak şöyle der: Cenab-ı Hak, hükümeti istediğine veren hükümdardır. (Humeyni, 1395 Şemsi, Ss. 186-188).

3.8.3.1.3. Velayet 'ولایت' ve İlahi Egemenlik

Kur'an'ın devlet anlamındaki "hüküm" kelimesi ile ilgili temel ve anahtar kavramlardan biri de "ولی", "مولی" ve "ولایت" gibi kelimelerden türeyen kavramdır. "ولایت" kelimesinin manasındaki iki ifade sevgi ve dostluk ya da buyuran, amirlik ve vesayet sıklıkla dikkate alınır; ancak bu iki anlam, velayet (ولایت) kelimesinin tekabül ettiği anlamı değil, daha çok bu kelimenin iltizamî manasıdır. Ragıb el-İsfahani'nin anlattıklarından hareketle velayetin tam anlamı şudur: "İki veya daha fazla şeyin, aralarında kendilerine ait olmayan hiçbir şey olmayacak şekilde olduğu anlamına gelir." (Ragıb İsfahani, 1384 Şemsi, S. 885).

Dolayısıyla "veli" kelimesinin dost ve hükümdar anlamında kullanılması mecazî bir kullanım veya iltizam anlamından kaynaklanmaktadır. Velayetin Cenab-ı Hakk'a münhasırlığı, Allah'ın velayetinin ve egemenliğinin icrai bir tecellisi olarak bir kimsenin velayeti ile çelişmez. "ولایت", "ولی" ve "مولی" gibi kelimelerin kullanıldığı ayetler, Ayetullah Humeyni'nin siyasi tefsirinde hükümet hakkındaki tartışmamız ile ilgilidir. Örneğin Maide Suresi'nin 55. ayetine (إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ) atıfta bulunarak, ilahi egemenliğin icrai tecellilerini şöyle yazar: "Yani, Allah ve Peygamber ve iman edip namaz kılanlar ve rüku halinde zekat verenler sizin mevlanız ve sizin işlerinizde tasarruf edenlerdir demek dışında başka bir şey ifade etmez." (Humeyni, 1378 Şemsi, Ss. 137-138). Allah'tan başkası için velayetten söz etmek, kastedilen velayetin siyasi velayet olduğunu gösterir, çünkü insanlar arasında siyasi velayetin uygulanabilmesi için kendi türlerinden birinin sorumlu olması gerekir (Alamulhüda, 1392 Şemsi, S. 41).

Hükümdarlık, Tanrı'nın insan toplumlarında iyi etkileri olabilecek bir armağandır. Bu hediye lâıyk kimselere veya lâıyk olmayan kimselere verilse de, her halükarda hükümdarlık ilkesi Allah'a aittir ve insanlar bununla imtihan edilir. Mülk ve hükümdarlığı lâıyk olana vermenin misali, onu Hz. Yusuf'a (Yusuf suresi, 101. ayet) vermesidir (... رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ...). (Yusuf suresi, 101. ayet). Bunun tersi ise, Allah'ın peygamberi İbrahim (as)'a karşı olan Nemrut'a hükümdarlık verilmesidir (أَلَمْ تَر إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ). (Bakara suresi 258. ayet). Her iki durumda da bu hükmün aslı Allah'tandır ve hüküm sadece O'na aittir.

Dikkate değer nokta, Allah'ın Rab'lık sıfatının, varlığın diğer bölümleri gibi, insan toplumunun Rab'lığına ve yönetimine yönelik yol gösterici bir plan yapmasına neden olmasıdır ve bu, dini siyasi düşünce ile seküler düşünce arasındaki farklılık noktasıdır; çünkü dini siyasi düşüncede varlığın her parçasının yönetimi ve rububiyeti onunla orantılı olmalıdır. İnsan toplumuna orantılı rububiyet ve yönetim, yasama yönetimidir ve bu, laik düşünce tarafından kabul edilmeyen bir konudur (Alamulhüda, 1392 Şemsi, S. 41).

3.9. Siyasi Sistem

Siyasi sistem, siyasi işler ve hükümetle ilgilenen bir sistemdir. Siyasi sistem, toplumun işlerini yöneten sistem anlamına gelir; yani, sosyal işleri yöneten yasalardır. Siyasal sistem kavramı ve siyasal sistem teorisi son yıllarda geliştirilmiştir. Sosyal bilimler çerçevesinde sistem kavramı ilk olarak antropolojide kullanılmıştır. Siyaset biliminde, Easton ve Almond sistem teorisinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Alim, 1385 Şemsi, Ss. 149).

Max Weber, siyasal sistemi şöyle tanımlamıştır: "belirli bir bölge içinde fiziksel gücün meşru kullanımının tekeli talep eden bir insan toplumdur". Ancak Almond, bu tanımla uygunsuz bulmaktadır, çünkü bu, siyasi sistem tanımından çok devletin tanımı gibi görünmektedir ve bu nedenle devlet ile siyasi sistem arasındaki fark ortadan kalkmaktadır (Alim, 1385 Şemsi, Ss. 149). Easton politik sistemi şu şekilde tanımlar: "Herhangi bir toplumda bağlayıcı veya yetkili dağıtımların oluşturulduğu ve uygulandığı bir eylem ve tepki sistemidir". Easton'un siyasi sistem tanımı üç temel bölüme ayrılmaktadır: 1) politika araçları ile değerlerin dağılımı; 2) yetki dağılımı; 3) yetki dağılımının büyük önemi (Alim, 1385 Şemsi, S. 150). Bu bileşenler, siyasi sistemi diğer sistemlerden ayırır. Almond'a göre siyasal sistemin tanımı şu şekildedir: "Bağımsız toplumlarda bulunan ve az veya çok meşru fiziksel zorlamayı kullanma veya kullanma tehdidi yoluyla entegrasyon ve adaptasyon işlevlerini uygulayan bir eylem ve tepki sistemidir" (Alim, 1385 Şemsi, S. 150). Almond, Easton'un tanımını çok tatmin edici bulur, ancak 'yetkili' kelimesinin kullanımına karşıdır. Almond, Easton'un "yetkili" ifadesi yerine "meşru fiziksel zorlama" ifadesini kullanmayı tercih eder.

3.9.1. İslam'da Siyasi Sistem

Lakzayee'ye (1381) göre İslam dünyasında, Müslüman düşünürlerin sosyal sistemlere tipik olarak iki yaklaşımı vardır: Bu yaklaşımlardan birinin temeli coğrafi kapsam, diğeri ise sosyal sistemin ulaşmaya çalışması gereken amaç ve hedeflerdir ve siyasi sistemin görevi de bunları sağlamaktır (S. 123).

İslam'daki farklı siyasal sistem teorilerinin, İslam devleti için farklı yapılar ve işlevler tanımladığı açıktır. Ayrıca, tüm siyasi sistem teorileri, her şeyden önce, İslam'da devletin gerekliliği ve varlığı için bir neden veya haklı argümanlar sunar. Bu argümanlar genellikle İslam devletinin rezervuarını oluşturan ve bir Müslüman teorisyen tarafından arzu edilen Kur'an, Sünnet, akıl veya rasyonel gereklilik üzerine kuruludur (Feirahi, 1388, Ss. 15-16). Müctehid Şabestari'ye göre, onun "Hermeneutik, Kitap ve Sünnet" kitabında, toplumun siyasi sistemi ile ilgili konuların Kur'an'da varlığına dair üç teori vardır: İlk teori: Kitap'ta ve sünnette, hem hükümetin değer ilkeleri hem de hükümetin biçimsel meseleleri (devlet kurumlarının doğası ve birbirleriyle ilişkileri, devlet kurumlarının insanlarla olan kilit ilişkileri, her kurumun görev ve yetkileri ve halkın hükümete karşı özel hakları gibi) belirtmiştir. İkinci teori: Devletin şekillerini değil, sadece devletle ilgili değer ilkelerinin sabit şeriat olarak ifade edilmesidir. Kitapta ve sünnette yer alan yönetim şekli ile ilgili hususlar da İslam'ın erken döneminin özel şartları ile ilgilidir. Bu tezin savunucuları İkbâl Lahori ve Mohammad Al-Mubarak'tır. Üçüncü teori: İslam'da hükümetle ilgili değer ilkelerinin hiçbirinin şeriat kanunu olarak ifade edilmemesidir. Kitabın ve sünnetin değer ilkeleri, hükümdarların durumlarını da içermesine rağmen, bireysel ahlakla ilgilidir. Bu, din ve siyasetin ayrılması teorisidir (Müctahid Şabestari, 1375 Şemsi, Ss. 63-64).

Elbette "siyasi sistem"den kastedilen, devlet ve hükümetin genel anlamıdır. Genel anlamda devlet, iktidarın örgütlenmesidir. Bu teşkilat, genellikle "yöneticiler" ve "liderler" olarak adlandırdığımız kişilerden ve her birinin kendine özgü görevleri yerine getirdiği kurumlardan oluşmaktadır (Lakzayee, 1387 Şemsi, S. 130).

3.9.2. Ayetullah Humeyni'nin Siyasi Yorumunda İslami-Siyasi Sistemdeki Hükümdarın Özellikleri

Hak yönelimli ve Kur'anî bir siyasi sistemde var olan ve onsuz böyle bir sistemin gerçekleşmesinin akıldan uzak olduğu en önemli konu, sistemin liderinin tipidir. Bir siyasi sistemin istikrarı, yöneticisine ve liderine bağlı olduğundan, Kur'an öğretilerinde böyle bir kişi için özel koşullar belirtilmiştir. Ayetullah Humeyni Bakara Suresi'nin 124. Ayetinin (وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي) tefsirinde İslam sisteminin liderinin özellikleri hakkında şöyle yazıyor:

"Bir hükümdar için gerekli olan özellikler, doğrudan doğruya İslami yönetimin doğasından kaynaklanmaktadır. Akıl ve hikmet gibi genel özelliklerden sonra iki temel özellik vardır: Yasa bilgisi: İslam devleti hukuk devleti olduğundan, hükümdar için yasa bilgisi gereklidir. Adalet: Hükümdar, imanı ve ahlâkı tam olmalı ve adaletli olmalıdır ve günaha bulaşmamalıdır. Bu nedenle, Resulullah'ın (s.a.v.) vefatından [Mehdi'nin] gaybet zamanına kadar yönetim şekli ve kimin sorumlu olması gerektiği konusundaki Şii teorisi açıktır. Buna göre lider, erdemli, kaideler ve kanunlar hakkında bilgili ve bunların uygulanmasında adil olmalıdır." (Humeyni, 1387 Şemsi, Ss. 48-49).

3.9.3. Kuran'da Siyasi Sistemlerin Tipolojisi (Hak ve Batıl Sistemler)

Her siyasi sistem belirli bir amaç arar. Siyaset felsefecileri bu hedefler konusunda hemfikir değillerdir. Örneğin, Ayetullah Humeyni de dahil olmak üzere Müslüman siyaset filozoflar, "Allah'a yakınlık" ve "Allah'a kavuşmayı" nihai hedef ve temel amaç olarak görürler. Kuran'da Firavun'un yönetim kıssasını, yönetsel görevlerinin yanlış yollarını ve Musa'nın bununla nasıl yüzleştiğini ve diğer hak ve batıl yönetimleri zikretmesi, Kuran'ın siyaset kategorisini ele aldığı bir delildir (Gazi zadeh, 1389 Şemsi, S. 42).

3.9.4. Hak Yönelimli Siyasi Sistemin Görev ve İşlevleri

Ayetullah Humeyni'nin bakış açısına göre siyasi sistemin ve hükümetin amacı, Allah'a yaklaşma ortamını yaratmaktır. Bu nedenle, kültürel, siyasi, ekonomik ve kentsel gelişme dahil olmak üzere İslam'ın siyasi sistemindeki tüm kararlar ve programlar bu yöndedir. Aşağıda bu işlevlerden en önemlileri açıklanmaktadır:

3.9.4.1. İlahi Liderliğe İtaat

Ayetullah Humeyni'nin görüşüne göre, tüm insanlar eşittir ve hiç kimsenin başkalarını yönetme veya denetleme hakkı yoktur ve sadece Tanrı'nın özünde egemenlik vardır. Cenab-ı Allah da peygamberlere yönetim yetkisini emanet etmiş ve onları insanlara hükmetmekle görevlendirmiştir. Peygamber (s.a.v.) gibi hem vahyi tebliğ etmede hem de yürütme ve yargı alanlarında velayet sahibi olan peygamberlerden bazıları hükümet kurmuş ve toplumu yönetmiştir. Bu hususta Ayetullah Humeyni Maide Suresi'nin 66. ayetinin tefsirinde şöyle der:

"Bir dizi yasa toplumu reforme etmek için yeterli değildir. Yasanın reform ve insan mutluluğu kaynağı olabilmesi için bir yürütme organına ihtiyacı vardır. Bu sebeple Cenab-ı Hak, bir takım yasalar yani şeriat hükümleri göndermenin yanında bir hükümet, bir uygulama ve yönetim sistemi kurmuştur. Müslüman cemaatinin yürütme ve idari teşkilatının başında Rasul-i ekrem (s.a.v.) vardı. O vahiyleri aktarmanın ve İslami inanç, kural ve sistemleri ifade etmenin ve yorumlamanın yanı sıra, İslami bir hükümet oluşturmak için İslami Hükümlerin ve sistemlerin uygulanmasına da çalışmıştır." (Humeyni, 1387 Şemsi, S. 17).

3.9.4.2. Toplumda Adaleti Tesis Etmek

Nübüvvet de dahil olmak üzere ilahi liderliğe inanmanın şartı, toplumun kaderine müdahale etmektir. Bu nedenle, ilahi peygamberlerin amacı, toplumda adaleti tesis etmek için insan toplumuna müdahale etmektir. Bu konuda Ayetullah Humeyni Hadid Suresi'nin 25. Ayetine (...بِإِقْوَمِ النَّاسِ بِالْقِسْطِ...) atıfta bulunarak şu yorumu yapmıştır: " Müslümanların meseleleri, Müslümanların siyasi ve sosyal meseleleridir. İnsan ve insanlığın başlangıcından, Hz. Âdem'in (a.s) geldiği zamandan, son peygambere (s. a. v.) kadar bütün peygamberler, toplumu ıslah etmek için gelmişler; bireyi topluma kurban etmişlerdir. Bizim, peygamberlerden daha yüksek kimsemiz yoktur." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 15, S. 210)

3.9.4.3. Otoriter ve Geçersiz Sistemleri Yok Etmeye Çalışmak

Hak odaklı siyasal sistemlerin ve yeryüzünde Allah için hükmedenlerin hassas ve önemli görevlerinden biri de otokratik sistemlerin temellerini yıkmak ve insanları dünyanın kibirli insanların boyunduruğundan kurtarmaktır. Bu bağlamda, Ayetullah Humeyni, Hz. Musa (as) ile Firavun'un kıssasını anlatır ve her devirde ve her zamanda ilahî liderlerin tağutlerle savaşmaları ve onların yönetimini devirmeleri gerektiği sonucuna varır. Bu nedenle ifadelerinde Enfal Suresi'nin 17. ayetine (فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتُ إِذْ رَمَيْتُ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ وَلِإِثْلَىٰ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءٌ حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) atıfta bulunarak şöyle der: "...peygamberler zulüm saraylarını bozmaya çalıştılar. peygamberler kibirli lere

karşı ayaklanırlardı; örneğin Musa (as)'ın Firavun'a ayaklanması ve Peygamber efendimiz (s. a. v.)'in Kureyş'e ayaklanması gibi." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 6, S. 338)

3.9.4.4. Allah Yolunda Cihat

Her gün vaktini harcaması ve insanları buna hazırlaması gereken hak yönelimli siyasi sistemin hassas ve çok önemli görevlerinden biri de Allah yolunda cihadın tartışılmasıdır. Ayetullah Humeyni bu konuda ümmeti uyarılmış ve Nisa Suresi'nin 76. ayetine istinaden şöyle demiştir: "Sevgili İran halkı uyanık olun önünüzde uzun yıllar mücadele var, süper güçler her günde sizi yok etmeyi planlıyor ama "إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا" Şüphesiz şeytanın hilesi pek zayıftır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 12, S. 175). Yine, Nisa Suresi'nin 75. ayetinin tefsirinde de şöyle diyor: " Sevgili İslam, sevdiklerinin fedakarlığıyla büyüdü. İslam'ın vahiy çağından günümüze kadar olan programı, şehadet ile cesaretin birleştirilmesi üzerine kurulmuştur. İslam'ın programlarının başında Allah yolunda ve zayıfların yolunda savaşmak gelmektedir." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 7, S. 179)

3.9.4.5. Halk Desteği Oluşturmak

Ayetullah Humeyni'nin siyaset teorisindeki meşruiyet, basit ve tek faktörlü değil, bileşik ve çok katmanlıdır. Bu katmanlardan biri, egemenlik kazanmanın veya güç kazanmanın meşru yoludur, yani halkın kabulü ve halkın bağlılığıdır. (Lakzayee, 1387 Şemsi, S. 158). O, bu konuda şöyle der: " Beyler şunu unutmayın millet işin içine karışmadıkça ne hükümet ne de valiler bir şey yapabilir yani millet olmadan hiçbir devlet kurumları bir şey yapamaz." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 18, S. 379).

3.9.4.6. Faizciliğin Kaldırılması

Ayetullah Humeyni'nin devrimden hedefleri, ülkede İslami kuralları uygulamaktır. O, Bakara Suresi'nin 279. ayetine (فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَ لَا تُظْلَمُونَ) atıfta bulunur ve şöyle der: " Bir dönüşüm olmalı. Dönüşelim ve bu kötü örtüden merhametli bir örtüye çıkalım. Ve bu İslami sisteme göre hareket etme ile gerçekleşer. Tefecilik İslami sisteme karşıdır, Kuran'a göre (فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ) Tanrı ile savaşmaktır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 11, S. 504).

3.9.4.7. Zalimlere Güvenmemek ve Zalimlerle Uzlaşmamak

Kuran'ın en açık öğretilerinden biri de zalimlere, yolunu yitirenlere ve kâfirlere güvenmemek ve onlara katılmamaktır. Bu hususta Ayetullah Humeyni, kibirlilerin vaatlerine umutlanmaları konusunda tüm ülkeleri uarmaktadır. O, Hud Suresi'nin 113. ayetinin tefsirinde şöyle der:

"İslam ülkelerinin hükümetlerini geçmişin hatalarına son vermeleri konusunda uyarıyorum, birbirinize kardeşlik eli uzatın ve Cenab-ı Hakk'a teslim olarak ve İslam'ın gücüne güvenerek, başta Amerika olmak üzere tiranların ve dünyayı yiyen yağmacıların baskıcı ellerini bölgeden kesin... Bölge hükümetleri şunu bilmeli ki sorunla karşılaştıklarında Amerika ve başka hiçbir güç onlara destek olmayacaklardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: " وَ لَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ " "Zulmedenlere meyletmeyin. Yoksa size de ateş dokunur." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 17, S. 483).

2.9.4.8. İlahi hududun uygulanması

İslami ve ilahi hükümetin görevlilerine verilen ve her zaman uygulamakla yükümlü oldukları görevlerden biri, peygamberler aracılığıyla açıklanan ilahi hududları toplumda uygulamaktır. Bu konuda Ayetullah Humeyni Bakara Suresi'nin 179. ayetine (وَ لَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) istinaden şöyle der: "Toplum eğitilmelidir. İlahi hudutlar toplumun eğitimi içindir; İntikam için değil. Katili öldürmezlerse, öldürme artacaktır. " وَ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ " Kısasta hayat vardır. Biz kısas kapısını kapatırsak, kim öldürürse öldürsün, öldürme çoğalır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 7, S. 314).

3.10. Ayetullah Humeyni'nin Siyasi Tefsirinde İslam Devletinin Dış İlişkileri

İran İslam Devrimi'nin ortaya çıkmasıyla birlikte İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında derin değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu devrimin liderliği vilayet-i Fakih'in sorumluluğunda olduğundan, dış politikanın hedefleri ve pratik ilkeleri de Ayetullah Humeyni'nin etkisi altında çizilmiştir. Bu nedenle, İran İslam Devrimi'nin doğuşunun ilk günlerinden bugüne kadar, İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının hedefleri ve uluslararası sistemde nasıl işlediği hakkında birçok soru gündeme gelmiştir. Bu araştırmada, bu soruların bir kısmına cevap verilebilmesi için, Humeyni'nin siyasi yorumunda İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının nasıl olduğuna dair bulgular mümkün oldukça ifade edilmeye çalışılmıştır.

3.10.1. Kuran'da İslam Devletinin Dış Politikasının İlkeleri

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanı bilim adamları dış politikanın tanımında şunları söylemişlerdir: "Bir hükümetin tercih ettiği, içindeki dinamizmini gösterdiği, ve hükümetin uluslararası topluma karşı tutunduğu yönetime dış politika denir." (Kavam, 1380 Şemsi, S. 102). Ayrıca başka bir tanımda da şu şekilde ifade edilir: "Aynı ülkeye özgü bakış açısıyla sınır ötesi yönü olan kararların derlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesidir." (Hakikat, 1385 Şemsi, S. 102). Belki de dış politikanın bu tanımı, görece açık ve uygun olarak kabul edilebilir: "Bir hükümetin, siyasi sistemi yöneten genel hedefler çerçevesinde dış ilişkiler ve meselelerle uğraşırken uyguladığı politikalar, önlemler, yöntemler ve pozisyonların tercihlerdir." Muhammedi, 1377 Şemsi, S. 18).

İran'da İslam devriminin ortaya çıkmasıyla birlikte İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında köklü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Ayetullah Humeyni, İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasına dikkat etmiştir. Humeyni'nin bu ilkelere bazılarını bakış açısı aşağıda zikretmiştir.

3.10.1.1. İç ve Dış Politikada Önemli Bir İlke Olarak İzzet

İzzet, Kuran'daki en önemli siyasi kavramdır. Bu kelime sertliği ve geçilmezliği gösterir. Bu kelimenin Kur'ânî ve lügat kullanımlarına göre denilebilir ki, akıllı ve irade sahibi bir varlık söz konusu olduğunda haysiyet, aziz olmakla birlikte yenilmezliği ve aşılmazlığı ifade eder, ve bunun karşısı ise zillet'tir. Kur'an-ı Kerim'de izzet bu anlamda Yüce Allah'ın sıfatlarından biri olarak kullanılmış ve birçok ayette izzetin sadece Allah'a ait olduğu vurgulanmıştır, (örneğin Nisa suresi, 139. Ayet, Yunus suresi, 65. Ayet, ve Fatır suresi, 10. Ayet). İzzet, Yüce Allah'ın sıfatlarından biridir. Ancak aşağıdaki ayette Resûlullah'a (s.a.v.) ve müminlere de izzet isnat edilmiştir: " وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ " (İzzet, ancak Allah'ın, peygamberinin ve mü'minlerindir.) (Münafikun suresi, 8. ayet). Cenab-ı Hakk'ın birliğinden dolayı insana hakiki olarak izzet atfedilemez ve ispatı başkaları için mecazi olacaktır (Cavadi Amuli, 1386 Şemsi, C. 6, S. 277).

3.10.1.1.1. Ayetullah Humeyni'nin Tefsir Görüşünde İzzet Ve Zillet

Ayetullah Humeyni'nin düşüncesine göre Müslümanların izzet ve onuru, yerli ve yabancı tüm alanlarda önemli ve ihmal edilemez bir konu olarak kabul edilmektedir. O, Allah'ın huzurunda zilleti, tevazunun en yüksek derecelerinden biri olarak kabul eder. Ayetullah Humeyni, Müslümanların izzetini kafirlere ve yabancılara karşı korumayı çok vurgulamıştır. Bu hususta, Maide Suresi'nin 54. ayetinin (... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ...) tefsirinde şöyle der:

"İnsanlığın imanının ve kemalinin en yüksek örneği olan müminlere, peygamberlere ve imamlara karşı saygı ve tevazu gösteriyoruz, bu Allah'ın emriyledir, Maide Suresi 54. ayette (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ...) belirtildiği gibi, Tevazu ve alçakgönüllülüğün en üst derecesi olan zillet, Allah'ın sevdiği ve onların da Allah'ı sevdiği kimselerin vasfıdır. Onlar, müminlere ve dindashlarına karşı son derece alçakgönüllü ve mütevazi olan, yabancılara ve kafirlere karşı tam bir izzet ve yüce gönüllülükle muamele eden kimselerdir." (Hasani, 1393 Şemsi, Ss. 114-116).

Ayetullah Humeyni Al-i İmran Suresi'nin 139. Ayetinin (وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) tefsirinde de Müslümanlara, kendilerinin yüksek bir derece ve her şeyden üstün olduklarına inanmalarını tavsiye etmektedir. Elbette bunda iman temel bir meseledir, yani imandan dolayı müminler her şeyden üstündürler. O, Müslümanların itibarı ve imanı hakkında şunları söylüyor:

"Gevşemeyin ve hüzünlenmeyin, eğer mümin iseniz, en yüksek derece ve en değerlisi sizsiniz. İmanı, nasıl kazanırsınız? "İslam" şahadeteyndir." İman", kalbin payıdır. Dilin söyleyip kalbe telkin ettiğini, kalb kabul eder, inanır. Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğuna, mutlak diri olduğuna, muazzam güçlü olduğuna inanıyorsanız, bu anlama inanıyorsanız, artık ne hüzünlenmek ne de gevşemek olacaktır. Sizde bu imanın bir tecellisi bulundu ve bu iman tecellisi sayesinde inanılmaz olan bu büyük engel yıkıldı. Tüm güçlerin, tüm süper güçlerin, tüm hükümetlerin desteklediği baraj... Ve düşünceler maddi düşünceler olduğundan, imanı bilmediklerinden ve Tanrı hakkında bilgisiz olduklarından, hiçbir şeyi olmayan bir avuç insanın şeytani bir gücü yenmesinin imkansız olduğunu düşündüler... Onlar maddiliği hesaplamışlardı; İmana güvenmediler... ve bu imanın gücü olduğu sürece, siz üstünsünüz " أَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ " Bu iman gücünü koruduğunuz sürece, en yüksek varlıklarsınız. İman kazanmaya çalışın ve imanınızı koruyun." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 8, Ss. 165-166).

3.10.1.2. Kuran'da Diplomasi ve Siyasi Etik

Uzak ve yakın ülkeler ve diğer milletlerle diplomasi ve diyalog konusu, İslam dünyasının karşı karşıya olduğu en önemli konulardan biridir ve Kur'an öğretilerinde çokça vurgulanmıştır. Ayetullah Humeyni bu konuyla ilgili olarak Al-i İmran Suresi'nin 28. ayetine (لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ...) istinaden Hz. Ali'den (R. A.) bir söz rivayet etmektedir. "Hazreti Ali (R. A.) diyor: "...Şüphesiz Allah, mü'minin kâfirlerle dostluk kurmasını yasakladı, sonra ona lütuf etti ve görünüşte takıyye etmeye izin verdi... Ancak mümin, içten Allah'ın dinine bağlı olmalı ve dışarıdan görünenin aksini yapmalıdır. Dolayısıyla bu, Allah'ın müminlere takıyye zamanında ve zahirde böyle davranmaları için vermiş olduğu bir rahmettir." (Nagavi, 1394 Şemsi, Ss. 95-96). Bu âyet ve rivayete göre, bu sebeple Ayetullah Humeyni, kâfirler ve İslam karşıtları ile müzakere ve diyalog esasını kabul etmiştir, fakat onlarla her türlü dostluğu haram saymakta, öte yandan, bir grup muhalife karşı takıyyeyi verimli bulmaktadır.

3.10.1.3. Kuran'da Savaş ve Barış

Kur'an çok amaçlı bir kitaptır. Bu kitap tek bir hedefle sınırlı değildir. Ayetullah Humeyni'ye göre Kur'an irfani ve manevî bir kitap olduğu gibi, aynı zamanda nefsi arındıran, akıl yürüten, hükümet eden, ve savaşı da emreden bir kitaptır. Bu hususta Ayetullah Humeyni'nin tefsirlerinden bazı örnekler aşağıda zikredilmiştir:

3.10.1.3.1. Savaşızsız Bir Din Eksiktir

Savaş konusu, görmezden gelinemeyecek veya kaçınılması mümkün olmayan, insanlık tarihi boyunca her zaman var olan bir gerçektir. Biraz araştırmayla, insan yaşamının, hiçbir zaman savaş ve katliamlardan arınmış olmadığı ve olmayacağı sonucuna kolaylıkla varılabilir. Humeyni de temelde savaştan muaf ve bunu emretmeyen herhangi bir dinin eksik bir din olacağına inanmaktadır. O, bütün ilahî peygamberlerin bu konuda ciddi olduğunu belirtir, hatta birçoklarının inancına göre savaşla ilgilenmeyen Hz. İsa (as) bile şartlar uygun olsaydı savaşmayı emrederdi der. Ayetullah Humeyni bu konuyu şu şekilde ifade eder:

"İlâhî kitabın ve büyük peygamberlerin temel görüşü, bilimin gelişmesi üzerinedir. Onların yaptıkları her şey Allah bilimini gerçek manada geliştirmek içindir; savaşlar bunun için, barış bunun için ve sosyal adalet bunun için hedefleniyor. Dünya onların kontrolü altında alup da onlar sadece dünyayı ıslah etmek düşüncesinde değillerdi aynı zamanda her şeyi ıslah etme düşüncesinde idiler. Savaşı olmayan din, varsa eksiktir. Öyle tahmin ediyorum ki Hz. İsa (as) kendisine süre verilmiş olsaydı, Hz. Musa (as)'ın yaptığı gibi, Nuh (a.s.)'ın yaptığı gibi yapardı, kâfirlerle aynı şekilde davranırdı. Hz. İsa'nın hiçbir şekilde bu işlerle ilgilenmediğini ve sadece vaiz olduğunu düşünen kişiler, İsa'nın peygamberliğine zarar vermektedirler. Eğer öyle olsaydı, onun bir peygamber değil, bir vaiz olduğu sonucu çıkardı. Vaiz peygamber değildir. Nebi'de her şey vardır; kılıcı var, nebinin savaşı var, nebinin barışı var; yani savaş onun temel hedefi değil, dünyada reformlar geliştirmek, insanları kurtarmak için savaşıyorlar. İnsanları kendi kötülüklerinden kurtarmak için hudut ve cezalar koymuştur. Bu, şahsın yetiştirilmesi ve milletin rahat etmesi içindir" (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 19, S. 116).

Başka bir yerde bu konuda o şöyle demiştir: "İslam'ın vahiy çağından günümüze kadar olan programı, şehadet ile cesaretin birleştirilmesi üzerine kurulmuştur. Allah yolunda savaşmak ve mazlumların yolu İslam'ın programlarının başında gelmektedir وما لَكُمْ لِاتِّقَاتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ (والوُلْدَانِ)." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 7, S. 179).

3.10.1.3.2. Cihat, Savunma Amaçlı Cihat Anlamına Gelir

Ayetullah Humeyni'ye göre, Kur'an öğretilerinde 'Cihat', savunma amaçlı Cihat'tır. O, bu konuda Bakara Suresi 216. ayete (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ...) atıfta bulunarak şöyle demiştir:

"İnsanın sevmediği pek çok şey vardır ama farkına vardığında onda hayır olduğunu görür; "عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ" Biz ve İslam milletimiz savaşçı ve işgalci değildik ve değiliz ve bu dayatılan savaşı sevmedik... Aynı zamanda savaştan da kaçıyoruz ama her insanın hakkı olan ve her insanın kendini savunması, vatanını ve dinini savunması zorunlu olan, bu güçlere karşı bir savunma olarak duruyoruz... Bizim savaşımız savunmadır, saldırı değil, ve savunma

savaşı herkesin dinî, vicdanî ve insanî görevlerinden biridir" (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 15, Ss. 400-401).

3.10.1.3.3. Savaşın Amaçları (İlahi Hakimiyet)

Savaşla ilgili olarak dikkate alınması gereken en önemli ilke savaşın amacının ne olduğudur. Bu nedenle, hedefler ilahi ve ilahi olmayan olarak ayrılabilir. Savaşın kutsal ya da kutsal olmadığını onun yönü belirler. İslam'da cihat emredildiyse ve Peygamber (s.a.v.) de savaşmayı emrediyor ve savaşa katılıyorsa, hepsi bu ilahi amaçlar içindi. Bu konuda Ayetullah Humeyni Nisa Suresi 76. ayetinin tefsirinde savaşın ilahi boyutuyla ilgili olarak şöyle demiştir: "Bu ayet kendimizi tanımamız için bir mihenk taşıdır, herkes maksadının ne olduğunu bilir. Maksat tağutî ise, eylem tağutî bir eylem haline gelir; ve eğer maksat ilahi bir maksat ise, eylem de ilahi bir eylem haline gelir." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 9, S. 440).

3.10.1.3.4. Savaşın amaçları (Fitneyi ortadan kaldırmak için savaş)

Ayetullah Humeyni Bakara Suresi'nin 193. Ayetine (وَ قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَ يَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ) atıfta bulunarak şöyle demiştir:

"İslam'ın 'zafere kadar savaş' demediğini düşünenler, bu ifadenin Kur'an'da olmadığını kastediyorlarsa haklılar. Ve eğer Allah'ın lisanı ile bundan [zaferden] daha ötesinin olmadığını kastediyorlarsa, o zaman yanılıyorlar. Kur'an: " قَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً ", fitneyi ortadan kaldırmak için bütün insanları savaşa davet eder; yani, dünyada fitnenin sonuna kadar savaş, savaş. Bu bizim söylediğimizden farklıdır. Biz küçük bir kısmını aldık. Çünkü biz bu büyük çemberin çok küçük bir çemberiyiz ve diyoruz ki: "Zafere kadar savaş". yani Saddam'ın küfrüne karşı kazanılan zaferi ya da diyelim ki onlardan daha yüksek olana karşı kazanılan zaferi kastediyoruz. Kur'an böyle demiyor, "Dünyadan fitne kaldırılıncaya kadar savaş savaş" diyor; Yani Kuran'a uyanlar, fitne dünyadan kaldırılıncaya kadar güçleri yettiğince savaşlarına devam etmeleri gerektiğini unutmamalıdır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 19, S. 113).

3.10.1.4. İslam'ın Küreselleşmesi

Ayetullah Humeyni'ye göre, İran İslam devriminin amaçlarından biri, İslam'ın kurallarını uyguladıktan sonra, bu dini tüm dünyaya tanıtip ihraç etmektir. Devrimin ihracıyla ilgili olarak şunları söylüyor: "Devrimimizi dünyaya mümkün olduğunca ihraç etmeliyiz. İslam, Müslüman ülkeleri arasında ayırım yapmadığı için, devrimi ihraç edemeyiz düşüncesini bir kenara bırakalım. Biz tüm mağdurların destekçisiyiz. Tüm süper güçler ve tüm güçler bizi yok etmek için ayaklandı. Sınırlı bir ortamda kalırsak, kesinlikle başarısızlıkla karşı karşıya kalacağız (Kargar Ramazani, 1396, S. 65).

Bu konuda da başka bir yerde şöyle diyor: "Bu gerçeği ve hakikati dünyada İslam'ın etkisini yaygınlaştırmaya çalıştığımız dış ve uluslararası İslami politikamızda defalarca ilan ettik. Ve eğer Amerika'nın hizmetkarları buna yayılcı politika diyorlarsa, bundan korkmuyoruz ve bunu memnuniyetle karşılıyoruz. Dünyada Siyonizm, kapitalizm ve komünizmin köklerini kurutmaya çalışıyoruz. Bu üç temele dayanan sistemleri Allah'ın lütfu ve ihsanıyla yıkmaya karar verdik." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 21, S. 82).

3.10.1.5. Gayrimüslimlerin Müslümanlar Üzerinde Tahakküm Kurmaması

Ayetullah Humeyni bu konuda Nisa Suresi'nin 141. ayetinin (وَ لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا) tefsirinde şöyle der: "Kuran-ı Kerim, Müslümanlar bu kitaba sınıksız sarılırsa, gelip Müslümanlar üzerinde hakimiyet kurmak isteyen bu milletlerin ağzını kırarak bir kitaptır. Kuran-ı Kerim diyor ki: Cenab-ı Allah hiçbir zaman gayrimüslime bir Müslüman üzerinde yetki vermemiştir. Böyle bir şey asla olmamalıdır; onların hakimiyeti olmamalı, bir yol, hatta biricik yol bile bulunmamalıdır, " وَ لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا " müşrikler asla yol bulmamalı; ve bu yozlaşmış güçlerin Müslümanlar üzerinde bir yolu olmamalıdır." (Humeyni, 1377 Şemsi, C. 4, S. 317). Dolayısıyla tartışılan konulara göre dış politikanın her zaman en tartışılan politika alanlarından biri olduğu söylenebilir. İslam dinine ve şeriata dayalı İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni, İran'ın dış politikasını ve ilişkilerini yöneten birçok ilke ve temel oluşturmuştur. Savaşın gerçekliğini kabul edip varlığını inkar etmeyerek, savaşı bir dinin eksik kalacağını söyler. Ayetullah Humeyni, İran İslam devriminin hedeflerinden birinin devrimi tüm dünyaya ihraç etmek olduğunu ve bunu gerçekleşmenin en büyük arzusu olduğunu görmektedir.

4. SONUÇ

Çağdaş İran'da, meşrutiyet devriminde, dini olmayan aydınların planının yenilgiye uğraması, Rıza Şah'ın yenilik ve modernite düşünceleri, sapkınlık ve hurafelerin yaygınlaşması gibi toplumsal ve siyasal koşullar, Kuran'a dönüş için zemin hazırladı. Meşrutiyet döneminin hükümetlerinde liberal ve Marksist fikirlerin kullanılması, Rıza Şah'ın reformları ve Muhammed Rıza Şah'ın Beyaz Devrimi, bu entelektüel akımların tümünün çağdaş İran'daki siyasi ve sosyal sorunları çözemediğini gösterdi ve Kuran'a dönmek ve onu İran toplumunun ihtiyaçlarına göre yorumlamak için entelektüel ve politik zemin sağladı. Bu durumun modernitenin etkisiyle ortaya çıktığını ve farklı düşünce akımlarının Kuran'ı farklı ön kabul ve amaçlarla yorumladığını belirtmek gerekir. Çağdaş İran'daki düşünürlerin ortak bir yanı, Kuran'a atıfta bulunmak ve onun sosyal ve politik yorumlarını yapmaktır. Kuran'ın yorumlanmasına yönelik bu tür bir yaklaşım, Kuran'a yeni bir bakış açısıdır. Bu tür bir yaklaşımda toplumun sorunları Kuran'a arzedilmekte ve Kuran'dan cevap aranmaktadır. Kuran'a böyle bir yaklaşım Seyyid Cemaleddin Esedabadi tarafından başlatılmış, Muhammed Abduh'un çabalarıyla genişleyip derinleşmiş ve nihayet İran dahil tüm İslam dünyasına ulaşmıştır.

Sonuç olarak, bu gelişmeler İran'da 1979 devrimine yol açtı. Bu devrimin lideri Ayetullah Humeyni idi. Onun düşünceleri, Kur'an ve İslam hakkındaki anlayış ve yorumlarından etkilenmiştir ve bu Kur'an ve İslam hakkındaki yorumlar, toplumun sorunlarının ve çözümlerinin ifade edilmesine ve devrim sonrası ülke yönetiminin şekillenmesine yansımıştır. Bu nedenle, bu Kur'an yorumlarının incelenmesi ve ülke kararlarına yansımaları, günümüz İran'ını ve İran toplumunu anlamak için büyük önem taşımaktadır. Ayetullah Humeyni bağımsız olarak sadece ayetlerin tefsiri ile ilgili yazılı bir eser yazmamıştır. Buna rağmen, onun yazılarında, konuşmalarında ve eserlerinde tefsir temaları görülebilir.

Ayetullah Humeyni tefsir alanında iki bölümde çalışmıştır: Birincisi, Fatiha, İhlas, Kadir ve Alak gibi Kuran'ın bazı sûreleri hakkında yazdığı yazılardır. İkinci; Fatiha Suresi'nin tefsirini beş toplantıda sunması gibi veya bazı konuşmalarında Kuran'ın tefsirinden bahsetmesi gibi bazı yorumlardır. Onun farklı açılardan tefsir ettiği ayetlerin hacmi bin ayettir (Nagavi, 1394 Şemsi, S. 26). Ayetullah Humeyni, tefsir yaklaşımları arasında irfani, felsefi, ahlâkî ve sosyal eğilimlere daha fazla önem vermiş, ayrıca tefsirinde siyasi, cihatçı ve mezhepleri yakınlaştırma yönelimi de göstermiştir. O Kur'an'ı yorumlamada Rivayet ile yorumlama yöntemi, Rasyonel (Akli) yorumlama yöntemi, Bilimsel yorumlama yöntemi, İşari (Batıni, İrfani...) yorumlama yöntemi kullanmıştır ve Rey ile yorumlama yöntemini batıl ve egeçersiz görmüştür. Tefsir üslubunda Fatiha Suresi tefsirinde sıralı tefsire yönelmiş ve tartışmalarda kısa tematik tefsirlere yer vermiştir. Onun eserlerindeki ve yazılarındaki, özellikle de gençliğinde kaleme aldığı eserlerdeki tefsir eğilimi, daha çok irfani ve terbiyeti bir yönü vardır; ancak hayatının son yıllarında, özellikle İslam devrimi ve sonrasında yapılan halka açık konuşma ve nutuklarda, sıklıkla güncel meselelere sosyal ve siyasi bir bakış ve Kuran'ın toplumda uygulanması yönündedir ve başka bir deyişle Kur'anî bir toplumu inşa etmektir. Onun siyasi alanda Kur'an üzerinden ele aldığı ve uygulamaya çalıştığı konular; hükümet, cihat, birlik, kanun, düşmanlarla ilişkiler, milliyetçilik, hac, müminlerin siyasi özellikleri, devrim, Kuran'da siyasetin ilke ve temelleri (Kur'an'da din-siyaset ilişkisi, Kuran'da siyasal sistemlerin meşruiyeti, Kuran'da ilahi ve tağuti hakimiyet), İslami siyasal sistem, ülkelerle diplomasi ve diyalog sorunu, devrimi tüm dünyaya tanıtmaya ve ihraç etme gibi konulardır. Ayetullah Humeyni'nin itikat, ahlak, terbiyeti, irfan, fıkıh, felsefe ve siyasetin çeşitli boyutlarındaki alanlarına ve bilimsel uzmanlığına ve teorik ve pratik görüşlerine göre, onun ana tefsir yaklaşımlarını dört yönde özetlediler: A) İrfani-itikadi yaklaşım; B) Siyasi-devrimci yaklaşım; C) Etik-terbiyetî yaklaşım; D) Fıkhi-felsefi yaklaşım. Onun en önemli eğilim ve yorum yaklaşımını onun irfani yaklaşımıdır.

KAYNAKÇA

- Alamulhüda, S. A. (1392 Şemsi). *Siyaset dar Kur'an: Tafsir-e ayat-e siyasi-ye Kur'an*. Dafter-e Naşr-e Farhang-e İslami. Tahran, İran.
- Alim, A. (1385). *Bonyadhay-e ilm-e siyaset*. Naşr-e Ney. 14. Baskı, Tahran, İran.
- Arastu (1358 Şemsi). *Siyaset*. Hamid Enayet'in tercümesi, üçüncü baskı. Şirket-e sehami-ye kitabhay-e cibi. Tahran, İran.
- Aşuri, D. (1373 Şemsi). *Daneşnameh-e siyasi*. 18. Baskı. Naşr-e Morvaridç Tahran, İran.
- Ayazi, S. M. A. (1384 Şemsi). *Tefsir Kur'an mecid bar ereftah az asar-e imam Humeyni*. Cap-e Uruc. Kum, İran.
- Barbier, M. (1395 Şemsi). *Din ve siyaset dar andişeh-e modern*. Tarcumeh-e Amir Rezayee. İntişarat-e Kasideh sara. Tahran, İran.
- Behruzi Lak, G. R. & Dehgani Firuz abadi, M. (1392 Şemsi). *Mabani siyasi-ye Kur'an-e Karim dar tafasir*. Majalleh-e Kur'an ve İlim. İran.
- Cavadi Amuli, A. (1386 Şemsi). *Sar çeşme-ye andişeha*. İntişarat-e Asra. Kum, İran.
- Ebulhamd, A. (1384). *Mebani-ye siyaset*. 10. Baskı, İntişarat-e Tus. Tahran, İran.
- Feirahi, D. (1388). *Nezam-e siyasi ve devlet dar İslam*. 7. Baskı. İntişarat-e SAMT. Tahran, İran.
- Gazi zadeh, K. (1389 Şemsi). *Siyaset ve hükümet dar Kur'an*. Sazeman-e İntişarat-e Pajuheşgah-e Farhang ve Andişeh-e İslami, Tahran, İran.
- Hakikat, S. S. (1385). *Mebani, usul ve ahdaf-e siyaset-e harici-ye devlet-e İslami*. Pajuheşgah-e ulum ve farhang-e İslami. Kum, İran.
- Hani, A. (1392 Şemsi). *Raveş şenasi ve gerayeşhay-e tafsiri-ye imam Humeyni*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e şmam Humeyni. Mü'asseseh-e Çap ve Naşr-e Uruc. İran.
- HanMuhammedi, Y. (1390 Şemsi). *Tefsir siyasi Kur'an dar İran-e mo'aser*. Payan name Doktora. Daneşgah-e Bakır el-ulum, Kum, İran
- Hasani, E. (1393 Şemsi). *Mebani-ye marefai-ye tefsir-e siyasi-ye Kur'an*. İntişarat-e Pajuheşgah-e Ulum ve Farhang-e İslami. Kum, İran.
- Humeyni, R. (1398 Şemsi). *Kitabul-bey'*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1395). *Şerh-e dua-ye sahar*. Tarcume-ye Seyyid Ahmad fahri Zancani. İntişarat-e İttela'at. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1392). *Velayet-e fakih*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1387 Şemsi). *Vilayet fakih: Hükümet-e İslami*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1387 Şemsi). *Adab el-salat*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1385 Şemsi). *Takrirat-e falsafe*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1380 Şemsi). *Şerh-e çeheil hadis*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1378 Şemsi). *Sahifeh-e İmam*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- Humeyni, R. (1378 Şemsi). *Kaşf-e asrar*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.

- Humeyni, R. (1377 Şemsi). *Tahrir el-Vesileh*. Tarcumeh-e Farsi. Came'e-ye Mudarresin-e Howzeh-e Elmiyeh-e Kum, Daftar-e İntesarat-e İslami. Kum, İran.
- Humeyni, R. (1375 Şemsi). *Tefsir-e sure-ye Fatiha*. Mü'asseseh-e Tanzim ve Naşr-e Asar-e İmam Humeyni. Tahran, İran.
- İsmail bin Abbad (1414 Kameri). *El-muhit fi elluğa*. Alam-el-kutub. Beyrut. Lübnan.
- Kargar Ramazani, R. (1396). *Sudur-e inkılab-e İran: Ahdaf ve vasayel*. Dar kitab-e İnkılab İran ve baztab-e cahani an. John Louis Esposito. Tarcume-ye Mohsen Modir Şaneçi. Naşr-e Çapaş. Tahran, İran.
- Kavam, A. (1380 Şemsi). *Usul-e siyaset-e harici ve siyaset-e beynul-milal*. Sazeman-e motale ve tedvin kotob-e ulum-e ostani-ye daneşgaha (SAMT). Tahran, İran.
- Kuraşi Banabi, A. A. (1386). *Darul-kutub el-İslamiye*. Tahran, İran.
- Lakzayee, N. (1387 Şemsi). *Daramadi bar mostanadat-e Kur'ani-ye falsafe-ye siyasi imam Humeyni*. Üçüncü baskı. İntesarat-e Bustan-e Kitap. Kum, İran.
- Lakzayee, N. (1381 Şemsi). *Andişe-e siyasi-ye Sadrulmüta'llehin*. Markaz-e Motaleat ve Tahkikat-e İslami. Bustan-e Kitap. Kum, İran.
- Madani, S. C. (1372 Şemsi). *Mebani ve külliyat-e ulum-e siyasi*. C. 1, Birinci Baskı. Naşr-e Allame Tabatabai. Tahran, İran.
- Muhammedi, M. (1377 Şemsi). *Siyaset-e harici-ye cumhuri-ye İslami*. Naşr-e Dadgustar. Tahran, İran.
- Murteza Zubeydi, M. (1306 Kameri). *Tacul-Arus min Cevahirul-Kamus*. Dar Mektebatul-Hayat. Beyrut, Lübnan.
- Müctahid Şabestari, M. (1375 Şemsi). *Hermenötik, Kitap ve sünnet*. Birinci baskı. Naşr-e Tarh-e Nev. Tahran, İran.
- Nagavi, M. B. (1394). *Tafsir-e siyasi Kur'an az didgah-e imam Humeyni*. Payan nameh-e karşenasi arşad. Daneşgah-e Bakır el-ulum, Kum, İran
- Peterson, M., Hasker, W., Reichenbach, B. & Basinger, D. (1390 Şemsi). *Akil ve itikadat-e dini: Daramadi bar falsafe*. Tarcumeye İbrahim Soltani ve Ahmad bin Muhammed Mehdi Naragi. İntesarat-e Tarhe nev. Tahran, İran.
- Ragib İsfahani, H. (1384 Şemsi). *El-müfredat*. 5. Baskı. İntesarat-e Zevilkurba. Kum, İran.
- Sadreddin. M. Ş. (1375 Şemsi). *Şawahidurrububiyah*. Cavad Mosleh tercumesi. Naşr-e Suruş. Tahran. İran.
- Tabatabai, S. M. H. (1372 Şemsi). *El-Mizan fi tefsir el-Kur'an*. 5. Baskı. Darul-kutub İslami-ye. Tahran, İran.
- Tusi, H. N. (1364 Şemsi). *Ahlak-e Naseri*. Mosahheh Müctaba Minuy. İkinci Baskı. İntesarat-e Harazmi. Tahran. İran.